

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Literatuurstudie

De opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen

Nikki P. Dekker, Bert N. Bakker, Anke Munniksma, Remmert Daas
& Han L. J. van der Maas

Universiteit van Amsterdam
2025

In opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

De opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen

Deelrapport 1: literatuurstudie

Nikki P. Dekker¹

Bert N. Bakker²

Anke Munniksma¹

Remmert Daas¹

Han L. J. van der Maas³

¹ Research Institute of Child Development and Education, Universiteit van Amsterdam

² Amsterdam School of Communication Research, Universiteit van Amsterdam

³ Psychology Research Institute, Universiteit van Amsterdam

Universiteit van Amsterdam, 2025

In opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Colofon

Deze studie is uitgevoerd door een onderzoeksteam van de Universiteit van Amsterdam, afdelingen Pedagogische en Onderwijswetenschappen, Communicatiewetenschap en Psychologie.

Het onderzoek is gefinancierd door, en uitgevoerd in opdracht van, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Het bestaat uit twee deelrapporten: het eerste betreft een literatuurstudie, het tweede bevat de resultaten van een empirisch onderzoek. Het tweede deelrapport verschijnt na de zomer van 2025.

Bij vermelding van dit rapport kan gerefereerd worden aan:

Dekker, N. P., Bakker, B. N., Munniksma, A., Daas, R., & van der Maas, H. L. J. (2025). *De opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen*. Universiteit van Amsterdam.

© De auteurs, 2025

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 jº het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de auteurs te wenden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	6
Algemene leeswijzer	6
Over de auteurs	7
1. Inleiding: de opvattingen van jongeren over lhbtq+- personen	9
1.1 Achtergrond en onderzoeksvraag.....	9
1.2 Centrale begrippen: opvattingen over lhbtq+-personen en jongeren	10
1.2.1 Opvattingen over lhbtq+-personen.....	10
1.2.2 Jongeren en de adolescentie.....	11
1.3 Methodologische verantwoording.....	13
2. Opvattingen over lhbtq+-personen.....	15
2.1 Opvattingen onder volwassenen	16
2.2 Opvattingen onder jongeren.....	17
2.2.1 Homoseksualiteit: homoseksuele mannen en lesbische vrouwen	18
2.2.2 Biseksuele, transgender- en non-binaire personen.....	21
2.3 Verschillen in opvattingen over lhbtq+-personen: demografische kenmerken	22
2.4 Verschillen in opvattingen over lhbtq+-personen: sociale factoren.....	25
3. Ontwikkelingen in lhbtq+-opvattingen over tijd	32
3.1 Het <i>Health Behaviour in School-aged Children</i> (HBSC) onderzoek.....	33
3.2 Seks onder je 25 ^e	34
3.3 Sociale Veiligheid in en rond Scholen	34
3.4 GGD Gezondheidsmonitor Jeugd.....	35
4. Theoretische perspectieven.....	37
4.1 Sociale leertheorie.....	38
4.1.1 Online rolmodellen.....	39
4.2 Subjectieve groepsdynamiektheorie	40
4.3 Sociale identiteitstheorie.....	41
4.4 Intergroepsbedreigingstheorie	42

4.5 Intergroepscontacttheorie.....	43
4.6 Genderschema theorie.....	45
6. Reflectie en conclusie.....	54
6.1 Opvattingen over lhbtq+-personen.....	54
6.2 Demografische kenmerken en sociale factoren	56
6.2.1 Demografische kenmerken.....	56
6.2.2 Sociale factoren	57
6.3 Ontwikkelingen over tijd	58
6.4 Theoretische perspectieven	59
6.5 Mogelijkheden voor bevordering.....	60
6.6 Conclusie.....	62
Referenties	64

Voorwoord

Dit onderzoek naar de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen is een project van de Universiteit van Amsterdam, uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Het onderzoek bestaat uit twee delen: een literatuurstudie en een empirisch onderzoeksrapport. In dit eerste deelrapport staat de wetenschappelijke literatuurstudie centraal. Het tweede deelrapport, waarin de empirische studie wordt gepresenteerd, verschijnt na de zomer van 2025. Deze studie brengt de opvattingen van Nederlandse jongeren over lhbtq+-personen in kaart en onderzoekt de samenhang met demografische kenmerken en sociale factoren, zoals sociale mediagebruik en conservatieve denkbeelden.

Deze literatuurstudie biedt een overzicht van de huidige stand van zaken met betrekking tot kennis over de opvattingen van Nederlandse jongeren over lhbtq+-personen. Er is bewust gekozen voor een brede inventarisatie, wat aanleiding geeft tot een genuanceerd beeld. De literatuurstudie onthoudt zich van waardeoordelen over de bevindingen.

Algemene leeswijzer

Dit eerste deelrapport betreft de literatuurstudie en bestaat uit zes hoofdstukken. In **hoofdstuk 1** wordt het onderwerp geïntroduceerd, de onderzoeksvragen gepresenteerd en de centrale begrippen gedefinieerd. **Hoofdstuk 2** geeft een overzicht van de wetenschappelijke literatuur van de afgelopen vijftien jaar over opvattingen van Nederlandse jongeren ten aanzien van lhbtq+-personen. Ook wordt ingegaan op demografische en sociale factoren die samenhangen met deze opvattingen. In **hoofdstuk 3** worden recente trends en ontwikkelingen in hoe jongeren denken over lhbtq+-personen beschreven. **Hoofdstuk 4** bespreekt relevante theoretische perspectieven die aanknopingspunten bieden voor het verklaren van deze opvattingen. In **hoofdstuk 5** worden mogelijkheden verkend die gericht zijn op het bevorderen van acceptatie van lhbtq+-personen onder jongeren. Tot slot biedt **hoofdstuk 6** een overkoepelend beeld van de bevindingen, inclusief een reflectie.

Aan het begin van elk hoofdstuk is een beknopte leeswijzer opgenomen waarin de focus van het hoofdstuk wordt toegelicht, gevolgd door een samenvatting van de belangrijkste bevindingen in *bulletpoints*.

Over de auteurs

Nikki P. Dekker, MSc. is promovendus aan de afdeling Pedagogische en Onderwijswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. Haar promotieonderzoek maakt deel uit van de *Research Priority Area Polarization*, een speerpunt van de Faculteit Maatschappij- en Gedragwetenschappen van de UvA. Vanuit een interdisciplinaire benadering – met elementen uit de pedagogiek, communicatiewetenschap en psychologie – onderzoekt zij de politieke en sociaal-maatschappelijke opvattingen van jongeren. Dekker is hoofdonderzoeker van het project naar de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen.

Dr. Bert N. Bakker is universitair hoofddocent aan de afdeling Communicatiewetenschap van de Universiteit van Amsterdam. Hij is een expert op het gebied van politieke psychologie en politieke communicatie. Bakker doet onderzoek naar de oorzaken en gevolgen van polarisatie onder jongeren en volwassenen. Bakker is de coördinator en hoofdonderzoeker van het door de EU gefinancierde project IP-PAD naar de ontwikkeling van politieke opvattingen in de adolescentie.

Dr. Anke Munniksma is universitair docent aan de afdeling Pedagogische en Onderwijswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. Als onderwijssocioloog doet zij onderzoek naar de psychosociale ontwikkeling van jongeren in de diverse samenleving. Daarbij staat centraal hoe de schoolcontext uitdagingen en kansen kan bieden voor het ontwikkelen van sociale en interculturele competenties van leerlingen met verschillende achtergronden.

Dr. Remmert Daas is universitair docent aan de afdeling Pedagogische en Onderwijswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. Hij is betrokken bij diverse onderzoeken naar de burgerschapscompetenties van jongeren en het burgerschapsonderwijs op scholen, waaronder de coördinatie van de Nederlandse deelname aan de *Civic and Citizenship Education Study*.

Prof. dr. Han L. J. van der Maas is hoogleraar aan de afdeling Psychologie van de Universiteit van Amsterdam en programmagroep leider Methodenleer. Zijn algemene onderzoeksthema is het formaliseren en toetsen van psychologische theorieën op uiteenlopende terreinen, waaronder cognitie, expertise, ontwikkeling, attitudes en intelligentie. In 2022 ontving hij een ERC-beurs voor onderzoek naar cascade-overgangen in psychosociale systemen. In 2024 verscheen zijn boek *Complex Systems Research in Psychology*.

1. Inleiding: de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen

Leeswijzer

Dit hoofdstuk introduceert het onderwerp van deze literatuurstudie, presenteert de onderzoeksvragen en definieert de centrale begrippen.

In het kort:

- Deze literatuurstudie brengt de opvattingen van Nederlandse jongeren (12–18 jaar) over lhbtq+-personen en de factoren die hiermee samenhangen in kaart.
- De studie richt zich op de cognitieve, affectieve en gedragscomponenten van attitudes: gedachten, overtuigingen, gevoelens en (voorgenomen) gedrag ten aanzien van lhbtq+-personen.
- De onderzochte leeftijdsgroep valt grotendeels binnen de mid-adolescentie (13–17 jaar), een cruciale fase voor attitudevorming en interventie.
- De onderzoeksvragen in dit literatuuronderzoek gaan over (1) de stand van zaken betreffende de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen, (2) de relatie tussen opvattingen en demografische en sociale factoren, (3) veranderingen in opvattingen door de tijd heen, (4) relevante theoretische verklaringskaders, en (5) aanknopingspunten voor de bevordering van acceptatie van lhbtq+-personen.
- De studie is gebaseerd op empirisch onderzoek onder Nederlandse jongeren.

1.1 Achtergrond en onderzoeksvraag

Deze studie onderzoekt de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen. Het richt zich op hoe jongeren tussen de 12 en 18 jaar in Nederland denken over lhbtq+-personen, hoe deze opvattingen zich in de afgelopen jaren hebben ontwikkeld en hoe dit samenhangt met demografische kenmerken en sociale factoren.

De centrale onderzoeksvraag is: **Hoe kunnen de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen, en eventuele veranderingen daarin, verklaard worden?** Om deze vraag te beantwoorden, richt het onderzoek zich op de volgende vijf deelvragen:

1. Wat zijn de opvattingen van Nederlandse jongeren over lhbtq+-personen?
2. Wat is de samenhang tussen de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen en diverse demografische en sociale factoren?
3. Zijn de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen in recente jaren veranderd (negatiever of positiever geworden)? Indien ja, kunnen deze veranderingen worden verklaard door de factoren zoals benoemd in de eerste vraag?
4. Hoe kunnen deze verklaringen worden geduid aan de hand van bestaande wetenschappelijke literatuur?
5. Waar liggen mogelijke kansen om de acceptatie van lhbtq+-personen onder jongeren te bevorderen?

1.2 Centrale begrippen: opvattingen over lhbtq+-personen en jongeren

1.2.1 Opvattingen over lhbtq+-personen

Hoewel *opvattingen* in de wetenschappelijke literatuur op verschillende manieren worden gedefinieerd, staan in dit onderzoek de cognitieve en affectieve componenten van attitudes centraal. In essentie beschrijven attitudes de associaties tussen een object en de evaluatie daarvan (Albarracin, 2018). Vanuit de psychologie worden attitudes vaak beschouwd als een drieledig construct, bestaande uit een affectieve, cognitieve en gedragsmatige component (Rosenberg et al., 1960). De affectieve component verwijst naar gevoelens en emoties ten opzichte van het attitudeobject, de cognitieve component naar gedachten en overtuigingen over dat object, en de gedragscomponent naar (voorgenomen) gedrag in reactie op het object.

Deze drie componenten hangen met elkaar samen, maar hebben elk een eigen karakter. Ter illustratie: iemand met een negatieve attitude ten opzichte van homoseksuele mannen kan zich ongemakkelijk voelen bij het zien van twee mannen die elkaar zoenen (affectief), geloven dat homoseksualiteit in strijd is met zijn of haar religieuze overtuigingen (cognitief), en ervoor kiezen geen vriendschap aan te gaan met

homoseksuele mannen (gedrag). In zowel de literatuurstudie als het empirische rapport komen alle drie de attitudecomponenten aan bod.

Tot de lhbtq+-gemeenschap behoren personen die zich identificeren als lesbisch, homoseksueel, bi+, transgender, intersekse of queer/questioning, en dus niet als cisgender en heteroseksueel (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.). Het plusteken verwijst naar andere identiteiten die niet expliciet worden genoemd, zoals panseksuele, aseksuele en non-binaire personen. Cis-hetero personen zijn mensen van wie de genderidentiteit overeenkomt met het bij geboorte toegewezen geslacht en die zich aangetrokken voelen tot mensen van het andere geslacht. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is in het bijzonder geïnteresseerd in lesbische, homoseksuele, bi+-, transgender-, intersekse en non-binaire personen. De focus in dit onderzoek ligt daarom op deze zes groepen.

1.2.2 Jongeren en de adolescentie

Voor het huidige onderzoek is het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap geïnteresseerd in de opvattingen van jongeren van 12 tot en met 18 jaar, een leeftijdscategorie die valt binnen de adolescentiefase. Adolescentie wordt beschouwd als de overgangperiode tussen kindertijd en volwassenheid, en beslaat in bredere zin een ruimere leeftijdscategorie (Crone & Dahl, 2012). Vanuit de ontwikkelingspsychologie wordt adolescentie doorgaans ingedeeld in drie fasen: vroege adolescentie (9-12 jaar), mid-adolescentie (13-17 jaar) en late adolescentie (18-25 jaar). De doelgroep van deze studie valt grotendeels binnen de mid-adolescentiefase.

Elke fase van de adolescentie wordt gekarakteriseerd door unieke ontwikkelingen op fysiek, cognitief, emotioneel en sociaal vlak (Crone, 2016). Terwijl in de vroege adolescentie de nadruk vooral ligt op fysieke ontwikkeling, verschuift de focus in de mid-adolescentie naar cognitieve, emotionele en sociale veranderingen. Deze fase wordt gekenmerkt door een sterke zoektocht naar identiteit, vaak verwoord in de vragen: “Wie ben ik?” en “Wie wil ik later zijn?” (Crone, 2016). Belangrijke kenmerken van deze ontwikkeling, zoals beschreven door Steinberg (2008), zijn:

1. Nadenken over de toekomst.

2. Abstract denken, waarbij interesse in concepten zoals politiek, religie en spiritualiteit zich ontwikkelt.
3. Ontwikkeling van metacognitie, oftewel het vermogen om eigen gedachten te evalueren als onderdeel van het denkproces.
4. Het vermogen om problemen vanuit meerdere perspectieven te bekijken.
5. Kritisch denken, wat bijdraagt aan het vormen van evenwichtige attitudes.

In bredere zin vormt de adolescentie, in vergelijking met andere levensfasen, een cruciale periode voor de ontwikkeling van opvattingen. Onderzoek binnen de ontwikkelingspsychologie laat zien dat jongeren in de adolescentie en vroege volwassenheid het meest ontvankelijk zijn voor attitudeverandering (Krosnick & Alwin, 1989). Volgens de zogeheten *impressionable years hypothesis* (Nederlands: *beïnvloedbare jarenhypothese*) neemt deze ontvankelijkheid na de vroege volwassenheid (rond het 25^e levensjaar) sterk af en blijft vervolgens relatief stabiel gedurende de rest van het leven.

De manier waarop jongeren in deze vormende fase contact hebben met lhbtq+-personen kan van grote invloed zijn op de houdingen die zij later in hun leven blijven aanhouden. Onderzoek naar het ontstaan van vooroordelen ten aanzien van raciale, etnische en nationale groepen wijst erop dat deze houdingen tijdens de adolescentie meer variabel zijn dan in de kindertijd (Raabe & Beelmann, 2011). Terwijl opvoeders in de kindertijd nog heel bepalend zijn voor de houdingen van jongeren, wordt de invloed van de sociale omgeving (buiten het gezin) op de houdingen van jongeren belangrijker gedurende de adolescentie. Dit suggereert dat sociale en contextuele factoren – zoals vriendschappen, groepsnormen en de bredere sociale omgeving – in deze fase een steeds grotere rol spelen bij het vormen van houdingen ten opzichte van andere groepen (Crone & Fuligni, 2020).

In de volgende hoofdstukken zullen we de wetenschappelijke literatuur op dit terrein gedetailleerd bespreken, maar onderzoek naar vooroordelen ten aanzien lhbtq+-personen – met name homoseksuele en lesbische personen – toont aan dat dergelijke vooroordelen al op twaalfjarige leeftijd duidelijk aanwezig zijn (Poteat, 2012). Het is dus

relevant om houdingen ten opzichte van lhbtq+-personen te onderzoeken onder adolescenten.

Samenvattend benadrukt de literatuur dat de (mid-)adolescentie een cruciale periode vormt voor de ontwikkeling van opvattingen en vooroordelen, waaronder die over lhbtq+-personen. In deze levensfase zijn jongeren bijzonder gevoelig voor sociale invloeden, zoals groepsnormen, vriendschappen en bredere maatschappelijke signalen. Tegelijkertijd kenmerkt de mid-adolescentie zich door een hoge ontvankelijkheid voor attitudeverandering. Dit maakt het bij uitstek een geschikte periode voor interventies die gericht zijn op het bevorderen van acceptatie van lhbtq+-personen. Inzicht in de opvattingen van jongeren en de factoren die hierop van invloed zijn, is daarom essentieel om effectief in te spelen op deze ontwikkelingsfase.

1.3 Methodologische verantwoording

De literatuurstudie in dit onderzoeksrapport over de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen is gebaseerd op twee typen literatuur: (1) peer-reviewed artikelen, gepubliceerd in wetenschappelijke tijdschriften, en (2) onderzoeksrapporten van gerenommeerde onderzoeks- en publieke opiniebureaus. De volledige referentielijst aan het einde van dit rapport biedt een overzicht van de gebruikte bronnen. Bij de selectie van de literatuur zijn specifieke inclusiecriteria gehanteerd, die hieronder worden toegelicht.

Om de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen in kaart te brengen, zijn uitsluitend empirische studies geselecteerd die op basis van vragenlijsten, experimenten (waarbij alleen de voormeting is meegenomen) of interviews inzicht geven in de opvattingen van jongeren tussen de 12 en 18 jaar. Studies met uitsluitend respondenten van 18 jaar en ouder voldeden niet aan de inclusiecriteria en zijn daarom buiten beschouwing gelaten. Wanneer een studie bijvoorbeeld zowel 17- en 18-jarigen als oudere respondenten omvat én een vergelijking maakt tussen deze groepen, is deze wél meegenomen. Voorwaarde is dat een studie voldoende inzicht biedt in (een deel van) de doelgroep waarop dit onderzoek zich richt. Daarnaast zijn alleen studies meegenomen die tussen 2010 en 2025 in Nederland zijn uitgevoerd.

Voor de theoretische perspectieven die aanknopingspunten bieden voor het duiden de opvattingen van Nederlandse jongeren over lhbtq+-personen hanteren wij ruimere selectiecriteria. Omdat de beschikbare wetenschappelijke literatuur specifiek over Nederlandse jongeren beperkt is, beperken wij ons niet tot studies die uitsluitend deze doelgroep onderzoeken. In plaats daarvan betrekken wij ook studies die jongeren uit zogenoemde WEIRD-landen (Western, Educated, Industrialized, Rich, Democratic (Henrich et al., 2010)) onderzoeken. Dit acroniem verwijst naar landen met een westers perspectief, een hoog opleidingsniveau, een geïndustrialiseerde economie, relatieve welvaart en een democratisch bestuur. Aangezien Nederland tot deze classificatie behoort en sociaaleconomische en politieke overeenkomsten vertoont met andere WEIRD-landen, gaan we ervan uit dat de gevonden verbanden grotendeels te generaliseren zijn naar de Nederlandse context.

2. Opvattingen over lhbtq+-personen

Leeswijzer

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van wetenschappelijke literatuur over de opvattingen van Nederlandse jongeren ten aanzien van lhbtq+-personen. Ook wordt ingegaan op demografische en sociale factoren die hiermee samenhangen. De deelvragen luiden: ***Wat zijn de opvattingen van Nederlandse jongeren over lhbtq+-personen?*** en ***Welke demografische en sociale factoren hangen hiermee samen?*** De literatuurstudie is gebaseerd op negentien studies uit de afgelopen vijftien jaar, waarin gebruik is gemaakt van diverse methoden, zoals panelonderzoek, experimentele studies en cross-sectioneel surveyonderzoek.

Belangrijkste bevindingen:

- **Beperkte representatie lhbtq+:** De meeste studies richten zich op homoseksuele mannen en lesbische vrouwen; onderzoek naar andere subgroepen (zoals bi+-, transgender-, non-binaire en intersekse personen) is schaars.
- **Overwegend positieve houdingen:** Jongeren hebben doorgaans positieve opvattingen over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen, al is er nog steeds een aanzienlijke groep met negatieve houdingen.
- **Demografische verschillen:** Meisjes zijn gemiddeld positiever dan jongens. Ook leeftijd, leerweg en religie spelen een rol.
- **Sociale invloeden:** Ouders, vrienden, klasgenoten en intergroepscontact zijn belangrijke factoren; homopositieve omgevingen gaan veelal samen met positievere opvattingen.

De maatschappelijke positie van lhbtq+-personen in Nederland is de afgelopen decennia aanzienlijk veranderd (Huijnk, 2022). Hoewel Nederland internationaal bekendstaat als een relatief tolerant land op het gebied van seksuele en genderdiversiteit, is volledige gelijkheid voor mensen met een non-conforme seksuele oriëntatie en/of genderidentiteit onder volwassenen nog niet bereikt. Uit de meest

recente lhbtq+-monitor (Panteia, Movisie & Ipsos I&O., 2024) blijkt dat lhbtq+-personen vaker te maken krijgen met discriminatie, online haatreacties, ongewenst seksueel gedrag (zowel fysiek als niet-fysiek).

Hoewel de algemene houdingen van de Nederlandse bevolking ten aanzien van lhbtq+-personen redelijk goed in kaart zijn gebracht, ontbreekt het nog aan gedetailleerd inzicht in de opvattingen over specifieke subgroepen binnen deze gemeenschap. Dit geldt in het bijzonder voor jongeren, maar ook onder volwassenen zijn houdingen ten opzichte van bijvoorbeeld transgender- en non-binaire personen minder uitgebreid onderzocht. De meeste studies richten zich nog altijd op opvattingen over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen.

In 2024 telde Nederland naar schatting 2,7 miljoen lhbtq+-personen, oftewel 18% van de totale bevolking. Volgens het CBS (2024) valt 2,5% van deze groep op personen van hetzelfde geslacht (homoseksueel of lesbisch), terwijl de grootste groep – 11,1% – gevoelens rapporteerde voor meer dan één gender. Op basis van deze antwoorden is deze groep achteraf geclassificeerd als bi+. Daarnaast rapporteerde circa 5,6% van de bevolking kenmerken of ervaringen die passen binnen de categorieën transgender-, non-binair of queerpersoon. Deze cijfers zijn gebaseerd op gerapporteerde gevoelens en ervaringen, en niet op zelfgekozen labels. Deze bevindingen onderstrepen het belang van de huidige studie, waarin de opvattingen van jongeren over een breder scala aan subgroepen binnen de lhbtq+-gemeenschap centraal staan.

2.1 Opvattingen onder volwassenen

In Nederland zijn de houdingen van volwassenen ten aanzien van verschillende subgroepen binnen de lhbtq+-gemeenschap de afgelopen jaren beter in kaart gebracht. Een van de recentere en meer uitgebreide rapporten van onderzoeksbureau Panteia schetst een genuanceerd beeld, mede naar aanleiding van zorgen over een mogelijke daling in acceptatie (Panteia, Movisie & Ipsos I&O., 2024). Uit dit rapport blijkt dat het aandeel volwassenen met een positieve houding ten opzichte van seksuele en genderdiversiteit toeneemt, terwijl ook een lichte stijging zichtbaar is in het aandeel met een negatieve houding. Dit wijst erop dat het aantal volwassenen met een neutrale houding afneemt, wat een trend suggereert richting toenemende polarisatie.

Tussen de subgroepen binnen de lhbtq+-gemeenschap bestaan aanzienlijke verschillen in hoe zij door de Nederlandse volwassen bevolking worden beoordeeld. Het rapport van Panteia brengt de opvattingen in kaart over homoseksuele personen (homoseksuele mannen en lesbische vrouwen), bi+-personen, asexuele personen, non-binaire personen, transgenderpersonen en intersekse personen. Nederlandse volwassenen zijn daarbij het minst positief over non-binaire en bi+-personen. Toch loopt het aandeel met een positieve houding uiteen van 53% (ten aanzien van non-binaire personen) tot 86% (ten aanzien van homoseksuele en lesbische personen). Het aandeel met een expliciet negatieve houding varieert van 2% (ten aanzien van asexuele personen) tot 17% (ten aanzien van non-binaire personen).

2.2 Opvattingen onder jongeren

Hoewel het Panteia-rapport waardevolle inzichten biedt in de opvattingen van Nederlandse volwassenen, weten we veel minder over hoe jongeren denken over lhbtq+-personen. Juist onder jongeren kunnen houdingen in ontwikkeling zijn en sterk beïnvloed worden door hun sociale omgeving, de onderwijscontext en de media (Crone & Fuligni, 2020). Omdat houdingen na de adolescentie minder veranderen (Raabe & Beelmann, 2011), is het aannemelijk dat opvattingen in deze levensfase bepalend zijn voor hoe zij zich later als volwassenen zullen gedragen binnen de samenleving. Een beter begrip van deze opvattingen is daarom essentieel voor beleidsmakers, wetenschappers en professionals in het onderwijs en jeugdwerk. In dit hoofdstuk staat de centrale vraag: **Wat weten we op basis van bestaande literatuur over de opvattingen van Nederlandse jongeren over lhbtq+-personen?**

Op basis van 19 studies, gepubliceerd in de afgelopen 15 jaar, worden de belangrijkste inzichten samengebracht. Deze studies omvatten onderzoek waarin Nederlandse jongeren de volledige of gedeeltelijke onderzoekspopulatie vormen, en waarin expliciet is gevraagd naar opvattingen over lhbtq+-personen. Van deze studies is één kwalitatief, twee zijn panelstudies waarbij dezelfde jongeren herhaaldelijk bevraagd worden, vier (quasi-)experimenteel en 12 zijn cross-sectionele vragenlijststudies. Niet alle studies richtten zich primair op het in kaart brengen van opvattingen; sommige onderzochten bijvoorbeeld de effectiviteit van een interventie of de rol van verklarende factoren, zoals de relatie tussen ouder- en kindopvattingen of de invloed van vrienden. In totaal hadden

zes studies als hoofddoel het in kaart brengen van de opvattingen over (een subgroep van) de lhbtq+-gemeenschap. Van deze 19 studies waren er zeven representatief voor de onderzochte populatie. **Tabel 1** geeft een overzicht van de meegenomen onderzoeken.

De meeste studies richten zich op de houdingen van jongeren ten aanzien van homoseksuele en lesbische personen. Eén studie onderzocht uitsluitend opvattingen over homoseksuele mannen; 16 studies namen zowel homoseksuele mannen als lesbische vrouwen mee. Slechts één daarvan biedt expliciet inzicht in opvattingen van Nederlandse jongeren over biseksuele personen. Daarnaast richten twee studies zich ook op transgenderpersonen, en twee op non-binaire personen. Twee studies (McMillan et al., 2023; La Roi et al., 2020), gebaseerd op dezelfde dataset en met identieke uitkomsten, worden voor de overzichtsanalyse als één studie beschouwd. Tot slot zijn zeven regionale rapporten van de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd 2023 meegenomen als één bron, aangezien zij onder dezelfde methodologische noemer vallen.

Er bestaat binnen de huidige wetenschappelijke literatuur een duidelijke lacune als het gaat om de houdingen van Nederlandse jongeren ten aanzien van andere groepen binnen de lhbtq+-gemeenschap, buiten homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Voor zover wij weten zijn de houdingen van jongeren ten aanzien van met name intersekse personen – een subgroep waarop dit rapport zich onder andere expliciet richt – tot op heden niet onderzocht onder Nederlandse jongeren.

In de volgende paragrafen worden de belangrijkste bevindingen van de bestaande studies per subgroep binnen de lhbtq+-gemeenschap samengevat.

2.2.1 Homoseksualiteit: homoseksuele mannen en lesbische vrouwen

Van de 19 studies die de opvattingen van jongeren over homoseksuele mannen in kaart brengen, rapporteren 16 studies een gemiddeld **positieve houding** ten opzichte van deze groep. Van de 18 studies die de opvattingen over lesbische vrouwen onderzoeken – die allen overlappen met de studies over homoseksuele mannen – tonen er 15 een gemiddeld **positieve houding** aan.

Drie studies rapporteren gemengde resultaten. Het onderzoek van Kroneman en collega's (2019) omvat drie kleinere deelstudies met steekproeven van minder dan 100 jongeren per groep. Eén deelstudie rapporteert negatieve houdingen, terwijl de andere twee juist positieve houdingen laten zien. De tweede studie met gemengde uitkomsten is een kwalitatieve analyse van forumposts door moslim- en niet-moslimadolescenten (Smerečnik et al., 2010). Moslimjongeren beschouwen homoseksualiteit vaker als *haram* (religieus verboden) en interpreteren het regelmatig als een bewuste keuze die in strijd is met religieuze normen. Niet-moslimjongeren daarentegen beschouwen homoseksualiteit doorgaans als aangeboren. Bovendien werden homoseksuele personen niet als *anders* gezien dan heteroseksuele personen, behalve in hun seksuele oriëntatie. De derde bron met gemengde bevindingen betreft de regiorapporten van de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd (2023). In Amsterdam, Gooi en Vechtstreek en Zaanstreek-Waterland beschouwt minder dan de helft van de jongeren homoseksualiteit als normaal (respectievelijk 43%, 48,7% en 46%), terwijl dit aandeel in Noord- en Oost-Gelderland en Gelderland-Zuid hoger ligt (respectievelijk 73% en 56%). In Noord-Holland Noord en Utrecht is de groep jongeren die homoseksualiteit als normaal beschouwt ongeveer gelijk aan de groep die dat niet doet (respectievelijk 51% en 50%).

Hoewel veel studies opvattingen over homoseksualiteit op algemene wijze meten – bijvoorbeeld met vragen als “vind je homoseksualiteit oké?” of “wat vind je van twee mannen/vrouwen die verliefd zijn?” – zijn er ook onderzoeken die de cognitieve reactie op specifiekere situaties bekijken. Zo is in meerdere studies de houding ten opzichte van twee zoenende mannen of vrouwen onderzocht, of van stellen die elkaars hand vasthouden (Blaauw & Ultee, 2016; Boer et al., 2022; Bucx et al., 2014; De Graaf et al., 2024; Van de Rozenberg et al., 2024; De Witte et al., 2019). Hieruit blijkt consequent dat jongeren positiever staan tegenover twee zoenende vrouwen dan tegenover twee zoenende mannen, hoewel de houding jegens laatstgenoemden gemiddeld ook positief, zij het gematigder, is.

De houding ten opzichte van lichamelijke nabijheid aangaande een homoseksueel stel, zoals zoenen, komt overeen met die tegenover andere vormen van fysieke nabijheid wanneer het de respondent (jongere) zelf betreft (Blaauw & Ultee, 2016), zoals aangeraakt worden door een homoseksuele man of een lesbische vrouw, of het zitten

naast een homoseksueel persoon – hierbij is de houding gemiddeld overwegend positief. Vergeleken met lichamelijke nabijheid is de houding tegenover vriendschappen met homoseksuele jongeren positiever. Jongeren staan overwegend positief tegenover vriendschappen met homoseksuele jongens en lesbische meisjes (Blaauw & Ultee, 2016; Boer et al., 2022; Nelen et al., 2018). Ook tegenover homoseksuele docenten tonen jongeren doorgaans een positieve houding (Bucx et al., 2014; Nelen et al., 2018).

Daarnaast onderzoeken enkele studies specifiek de houding tegenover gender non-conformiteit door homoseksuele personen, zoals homoseksuele mannen die make-up dragen of lesbische vrouwen die mannelijker gekleed gaan (Bucx et al., 2024; Collier et al., 2012; Collier et al., 2013; De Graaf et al., 2024). De resultaten laten zien dat jongeren gemiddeld positief staan tegenover gender non-conformiteit, met een iets grotere acceptatie bij lesbische vrouwen dan bij homoseksuele mannen.

Twee studies richten zich op opvattingen over gelijke rechten voor homoseksuele personen (Passani & Debicki, 2016; De Witte et al., 2019), maar rapporteren uiteenlopende resultaten. De Witte en collega's (2019) tonen een uitgesproken positieve houding, terwijl Passani en Debicki (2016) juist negatieve opvattingen vaststellen. Volgens De Witte et al. (2019) scoren jongeren gemiddeld respectievelijk 5,49 en 5,21 op een schaal van 1 (negatief) naar 6 (positief) voor gelijkheid voor homoseksuele personen en comfort met homoseksualiteit. Daarentegen stellen Passani en Debicki (2016) vast dat 45,6% van de jongeren negatief tegenover het homohuwelijk staat, tegenover 19,4% die een positieve houding hebben. Ook verzet 22,4% zich tegen adoptie door homoseksuele koppels, en 18% tegen adoptie door lesbische koppels. Positieve houdingen ten aanzien van adoptie liggen lager, met respectievelijk 7% en 15%. Een belangrijk verschil tussen beide studies is dat Passani en Debicki (2016) zich beperkten tot 13- tot 15-jarigen, terwijl De Witte en collega's (2019) een bredere leeftijdsgroep van 12 tot 18 jaar onderzochten.

Specifiek voor homoseksuele mannen biedt Boersma et al. (2019) aanvullende inzichten door te kijken naar stereotypering en empathie. Jongeren scoren gemiddeld positief op empathie – ze keuren bijvoorbeeld het gebruik van het woord 'homo' als scheldwoord af – maar matig positief op stereotypering, wat aangeeft dat homoseksualiteit nog vaak

wordt geassocieerd met uiterlijke kenmerken of bepaald gedrag. Deze studie is echter uitgevoerd onder leerlingen van gereformeerde scholen, wat bij de interpretatie van de resultaten in acht moet worden genomen.

Tot slot hebben twee studies onderzocht welke overtuigingen ten grondslag liggen aan de opvattingen van jongeren over homoseksualiteit (Collier et al., 2015; Smerečnik et al., 2010). De belangrijkste overtuigingen die bijdragen aan een positieve houding zijn het idee dat homoseksualiteit aangeboren en genetisch bepaald is, en de overtuiging dat iedereen vrij moet zijn om te houden van wie diegene wil.

2.2.2 Biseksuele, transgender- en non-binaire personen

In totaal bieden drie studies inzicht in de opvattingen van Nederlandse jongeren over biseksuele, transgender- en non-binaire personen: één studie richtte zich op biseksuele personen, en twee studies onderzochten zowel transgender- als non-binaire personen. Omdat de bevindingen voor elk van deze subgroepen slechts op één of twee afzonderlijke studie(s) zijn gebaseerd, is voorzichtigheid geboden bij het trekken van conclusies of het generaliseren naar de gehele populatie Nederlandse jongeren.

Het onderzoek van Stiekema en collega's (2024) bracht de opvattingen over biseksuele personen in kaart aan de hand van een schaal bestaande uit vijf stellingen. Ruim 1.600 leerlingen van 24 middelbare scholen, in de leeftijd van 12 tot 16 jaar, namen deel aan dit onderzoek. De resultaten wijzen op overwegend positieve opvattingen: jongeren scoorden gemiddeld 4,16 op een schaal van 1 (negatief) tot 5 (positief). In vergelijking met de scores voor homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in hetzelfde onderzoek waren jongeren het meest positief over biseksuele personen.

De studie van Bucx en collega's (2014) en de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd Noord- en Oost-Gelderland en Gelderland-Zuid (2024) onderzochten opvattingen over transgender- en non-binaire personen aan de hand van twee afzonderlijke stellingen. Aan het onderzoek van Bucx et al. (2014) namen meer dan 9.000 leerlingen van 67 middelbare scholen deel, in de leeftijdscategorie van 12 tot 18 jaar. Voor transgender personen werd de stelling voorgelegd: 'Ik heb er moeite mee als een jongen graag meisjeskleden aantrekt.' Hieruit bleek dat 28% van de leerlingen instemde met deze

stelling. Voor non-binaire personen werd de stelling gepresenteerd: 'Ik ga liever niet om met mensen van wie niet duidelijk is of ze een jongen of meisje zijn,' waarop 17% van de leerlingen instemde. Hoewel deze percentages lager liggen dan die voor homoseksuele mannen en, in het geval van transgender personen, vergelijkbaar zijn met de scores voor lesbische vrouwen, dienen vergelijkingen met voorzichtigheid te worden gemaakt. De stellingen verschillen inhoudelijk en qua formulering, wat een directe vergelijking bemoeilijkt. Bovendien is het relevant te benadrukken dat de stelling over transgender personen in andere onderzoeken vaak wordt gebruikt om opvattingen over gendernon-conformiteit te meten, wat de interpretatie verder nuanceert.

Aan de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd Noord- en Oost-Gelderland en Gelderland-Zuid namen in totaal bijna 20.000 jongeren deel. Ook in dit onderzoek werd aan de hand van twee afzonderlijke vragen de houding ten opzichte van transgender- en non-binaire personen in kaart gebracht. Voor transgenderpersonen werd de vraag voorgelegd: 'Wat vind je ervan als meiden zich een jongen voelen of jongens zich een meid voelen (transgender)?'. Voor non-binaire personen werd de vraag gepresenteerd: 'Wat vind je ervan als mensen zich niet per se een meid of jongen voelen (non-binair)?'. In de regio Noord- en Oost-Gelderland gaf 64% van de jongeren aan het oké te vinden als iemand een transgenderpersoon is. In de regio Gelderland-Zuid is dit 33%. Met betrekking tot non-binaire personen gaf in Noord- en Oost-Gelderland 58% van de jongeren aan dit oké te vinden. In Gelderland-Zuid lag dit percentage op 26%. In de regio Gelderland-Zuid gaf tevens 41% van de jongeren open te staan voor vriendschap met een transgenderpersoon.

2.3 Verschillen in opvattingen over lhbtq+-personen: demografische kenmerken

De meeste studies in dit literatuuroverzicht laten zien dat de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen sterk uiteenlopen tussen groepen, afhankelijk van hun demografische kenmerken, en daarom om nuance vragen. *Gender* is veruit de meest besproken demografische factor: 15 van de 19 studies hebben genderidentiteit meegenomen als mogelijke verklaring voor variatie in opvattingen tussen jongeren. Deze onderzoeken richten zich voornamelijk op opvattingen over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen, aangezien biseksuele, transgender- en non-binaire

personen slechts beperkt zijn meegenomen. Het gaat daarbij vooral om houdingen ten opzichte van gelijkslachtige liefde en, in mindere mate, gender non-conformiteit. Samengenomen laten de studies een duidelijk patroon zien: meisjes zijn in vrijwel alle onderzoeken significant positiever over lhbtq+-personen dan jongens.

Enkele studies brengen hierin aanvullende nuances aan. Zo laten Boersma en collega's (2019) zien dat meisjes meer empathie tonen voor homoseksuele mannen en minder geneigd zijn tot stereotypering. De Graaf en collega's (2024) gaan verder dan de vergelijking tussen jongens en meisjes en tonen aan dat jongens ook negatiever zijn dan jongeren met andere genderidentiteiten in hun opvattingen over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Tot slot tonen De Witte en collega's (2019) aan dat meisjes grotere voorstanders zijn van gelijke rechten voor homoseksuele mannen en lesbische vrouwen, maar dat jongens en meisjes niet van elkaar verschillen in de mate waarin zij zich comfortabel voelen bij publieke uitingen van homoseksualiteit.

Naast gender hebben diverse studies ook andere demografische factoren onderzocht, zoals leeftijd, leerweg, migratieachtergrond, etniciteit, religie en seksualiteit. Vier studies tonen aan dat *leeftijd* een rol speelt bij de opvattingen van jongeren over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen (Boer et al., 2022; Collier et al., 2013, 2015; De Witte et al., 2019). Echter, deze studies geven geen eenduidig beeld. Collier en collega's (2015) rapporteren positievere opvattingen naarmate jongeren ouder worden. In een eerder onderzoek stellen Collier en collega's (2013) echter dat er alleen een positieve samenhang is tussen leeftijd en *mannelijke* gelijkslachtige liefde en gendernon-conformiteit bij mannen. Het meer recente onderzoek van De Witte en collega's (2019) laat een heel ander resultaat zien, met een negatieve samenhang tussen leeftijd en opvattingen over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen: jongere adolescenten hebben positievere opvattingen dan oudere adolescenten.

Wat betreft *leerweg* geven vier studies inzicht in samenhangen tussen leerweg en opvattingen over homoseksuele mannen (Blaauw & Ultee, 2016; Boer et al., 2022; Boersma et al., 2019; Stiekema et al., 2024), lesbische vrouwen (Blaauw & Ultee, 2016; Boer et al., 2022; Stiekema et al., 2024) en biseksuele personen (Stiekema et al., 2024). Blaauw en Ultee (2016), Boer en collega's (2022) en Stiekema en collega's (2024) tonen

aan dat jongeren op het vmbo gemiddeld minder positieve opvattingen hebben over lhbtq+-personen dan jongeren op de havo of het vwo. Boersma en collega's (2019) onderzochten specifiek de empathie en stereotypering ten aanzien van homoseksuele mannen onder leerlingen op gereformeerde scholen. Zij vonden dat havoleerlingen, vergeleken met vwo-leerlingen, minder geneigd waren tot stereotypering. Op het gebied van empathie werd geen verschil gevonden.

Vier studies hebben de samenhang tussen *religie* en opvattingen over homoseksuele mannen (Boersma et al., 2019; Collier et al., 2013; Smerečnik et al., 2010; Wuestenenk et al., 2022) en lesbische vrouwen (Collier et al., 2013; Smerečnik et al., 2010, Wuestenenk et al., 2022) onderzocht. In de kwalitatieve studie van Smerečnik et al. (2010) stond religie centraal, waarbij de onderzoekers het verschil in opvattingen tussen moslim- en niet-moslim adolescenten bekeken. De resultaten toonden een duidelijk verschil: moslim adolescenten beschouwen homoseksualiteit als negatiever dan niet-moslim adolescenten. Wuestenenk en collega's (2022) vonden een vergelijkbaar patroon, maar stelden dat het juist een combinatie van een allochtone en moslimidentiteit is die samenhangt met negatieve opvattingen over lhbtq+-personen. Collier en collega's (2013) tonen aan dat het aanhangen van een religie in het algemeen negatief samenhangt met de acceptatie van gelijkslachtige liefde en gender non-conformiteit, zowel door mannen als vrouwen. Tot slot richten Boersma en collega's (2019) zich niet op religiositeit zelf, maar op het belang dat jongeren aan religie hechten. In hun studie wordt echter geen verband gevonden tussen het belang van religie en de opvattingen over homoseksuele mannen voor jongeren op gereformeerde scholen.

Als laatste zijn er drie studies die afzonderlijk naar *migratieachtergrond*, *etniciteit* en *seksualiteit* hebben gekeken als eigenschappen die samenhangen met opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen. Blaauw en Ultee (2016) tonen in hun studie aan dat jongeren met een *migratieachtergrond* over het algemeen negatievere opvattingen hebben over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen dan jongeren zonder migratieachtergrond. Collier et al. (2015) vinden dat een *etnische minderheidsstatus* samenhangt met negatievere opvattingen over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Tot slot onderzoeken McMillan en collega's (2023) seksualiteit en tonen zij

aan dat een *seksuele minderheidsstatus* (identificatie met de lhbtq+-gemeenschap) positief samenhangt met een positievere houding ten opzichte van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen.

2.4 Verschillen in opvattingen over lhbtq+-personen: sociale factoren

Naast demografische factoren spelen ook sociale factoren een belangrijke rol in het ontwikkelen van opvattingen tijdens de adolescentie (Crone & Fuligni, 2020). Zes studies hebben de rol van verschillende sociale factoren in de opvattingen over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen onderzocht.

Drie van deze studies richten zich specifiek op de invloed van de opvattingen van *ouders* (Blaauw & Ultee, 2016; Van de Rozenberg et al., 2024; De Witte et al., 2019). Alle drie tonen een vergelijkbaar resultaat: ouders spelen een belangrijke rol in de opvattingen van hun kinderen over lhbtq+-personen. Blaauw en Ultee (2016) stellen bijvoorbeeld dat wanneer ouders positieve opvattingen hebben over homoseksuele mensen, hun kinderen ook positievere opvattingen ontwikkelen over homoseksualiteit. Van den Rozenberg en collega's (2024) tonen aan dat dit ook geldt voor negatieve opvattingen. De samenhang tussen homofobe opvattingen is volgens hen vooral sterk tussen vaders en zonen, en tussen moeders en dochters. De Witte et al. (2019) trekken een overkoepelende conclusie en stellen dat de opvattingen van ouders invloed hebben op die van hun kinderen, ongeacht of deze positief of negatief zijn. Tot slot tonen Boer et al. (2019) een interessant verschil aan tussen jongeren die met beide ouders in één huis wonen en jongeren die niet met beide ouders in één huis wonen: jongeren die **niet** met beide ouders in één huis wonen, hebben vaker een positieve opvatting over homoseksualiteit.

Naast de opvattingen van ouders, tonen twee studies aan dat ook de opvattingen van *vrienden* een rol spelen bij de opvattingen van jongeren over homoseksuele mannen (Blaauw & Ultee, 2016; la Roi et al., 2020) en lesbische vrouwen (Blaauw & Ultee, 2016). Blaauw en Ultee (2016) laten zien dat jongeren met meer 'homopositieve' vrienden zelf ook positievere opvattingen hebben over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. La Roi en collega's (2020) presenteren een vergelijkbaar resultaat in hun onderzoek

naar homofobe attitudes, waarin blijkt dat vrienden elkaar beïnvloeden in negatieve opvattingen over homoseksualiteit.

Naast vrienden speelt ook de *klassamenstelling* binnen de school een rol. Blaauw en Ultee (2016) tonen aan dat jongeren in een klas met meer homofobe leerlingen zelf ook negatievere opvattingen hebben over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Op schoolniveau vonden zij echter geen significante invloed: het aantal homofobe leerlingen op school lijkt geen rol te spelen in de opvattingen van een individuele leerling.

Afgezien van de opvattingen van klasgenoten, tonen Wuestenenk en collega's (2022) aan dat er een verband is tussen de *etnische* klassamenstelling en opvattingen over homoseksualiteit: jongeren ontwikkelen negatievere opvattingen over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen naarmate het aantal leerlingen met een niet-Nederlandse etniciteit in de klas toeneemt.

Ten slotte onderzochten Collier en collega's (2012) de rol van *intergroepscontact* en ontdekten dat contact met lhbtq+-personen positief samenhangt met opvattingen over lhbtq+-personen. Intergroepscontact verwijst naar ontmoetingen tussen mensen uit verschillende sociale groepen, die kunnen bijdragen aan het verminderen van vooroordelen en het vergroten van begrip en acceptatie. Collier en collega's (2012) vonden een positieve correlatie tussen intergroepscontact met lhbtq+-personen en de acceptatie van zowel gelijkslachtige liefde als gender non-conformiteit.

Tabel 1. Overzichtstabel van de empirische onderzoeken die zijn meegenomen in de literatuurstudie naar de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen. De grijs-gearceerde cellen geven onderzoeken met representatieve steekproeven aan.

Auteurs	lhbtq+-subgroep	Steekproef	Respondenten	Leeftijd	Resultaten
Blaauw & Ultee (2016) <i>EMOVO</i>	LH	n = 5.639	vo-leerlingen (27 scholen in Gelderland-Zuid)	13-16	- Gemiddeld positief tegenover gelijkgeslachtelijke liefde (0,21), en neutraal over zonen (0,48) en lichamelijke nabijheid (0,48). Scores lopen van 0 (meest positief) naar 1 (meest negatief). Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever), <i>leerweg</i> (theoretisch (vs. praktisch) = positiever), <i>migratieachtergrond</i> (-), <i>homovriendelijke ouders</i> (+), <i>klassamenstelling</i> (meer homonegatieve leerlingen in klas = negatiever), <i>schoolsamenstelling</i> (geen effect), <i>vrienden</i> (meer homopositieve vrienden = positiever)
Boer et al. (2022) <i>HBSC</i>	LH	n = 5.243	vo-leerlingen (71 scholen)	11-16	- Totaal % jongeren met positieve houding t.a.v. homoseksualiteit: 59,1%. % jongeren met een positieve houding t.a.v. <i>vriendschap met homoseksueel persoon</i> (77,5%) % jongeren met negatieve houding t.a.v. <i>zoenende jongen en meisje</i> (7,4%), <i>zoenende jongens</i> (28,8%), <i>zoenende meisjes</i> (18,5%) Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever), <i>thuisituatie</i> (beide ouders thuiswonend = positiever)
Boersma et al. (2019)	H	n = 636	vo-leerlingen (4 gereformeerde scholen)	14-15	- Gemiddeld gematigd negatief op stereotypering: score 2,75 op een schaal van 1 (meeste stereotypering) tot 5 (minste stereotypering). - Gemiddeld positief op empathie: score 4,16 op een schaal van 1 (meeste empathie) tot 5 (minste empathie) Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = minder stereotypering, meer empathie), <i>leerweg</i> (havo (vs. vwo) = minder stereotypering), <i>belang geloof</i> (geen samenhang)
Bucx et al. (2015) <i>SCP</i>	LHTN	n = 9.403	vo-leerlingen (67 scholen)	12-18	% jongeren met negatieve houding t.a.v. <i>zoenend jongen en meisje</i> (2,5%), <i>zoenende jongens</i> (41,5%), <i>zoenende meisjes</i> (29,5%), <i>homoseksuele docent</i> (10,5%), omgaan met non-binaire personen (17,0%), transgenderuitingen (28,0%). Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever)
Collier et al. (2013)	LH	n = 1.518	vo-leerlingen	11-15	Gemiddeld positief t.a.v. vrouwelijke gelijkgeslachtelijke liefde (GGL) en

			(6 Amsterdamse scholen)		vrouwelijke gender non-conformiteit (GNC): score 3,88 op een schaal van 1 (totaal niet accepteren) tot 5 (volledig accepteren) - Gemiddeld positief t.a.v. mannelijke GGL en mannelijke GNC: score 3,66 Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever op mannelijke en vrouwelijke GGL en GNC), <i>leeftijd</i> ($r = .13$ voor mannelijke GLL en GNC), <i>religie</i> ($r = -.24$ voor vrouwelijke GLL en GNC, $r = -.25$ voor mannelijke GLL en GNC).
Collier et al. (2012)	LH	n = 456	vo-leerlingen (8 Amsterdamse scholen)	12-15	- Gemiddeld positief t.a.v. GGL: jongens scoren 3,19 t.a.v. mannelijke GGL op een schaal van 1 (volledig onacceptabel) tot 5 (volledig acceptabel), meisjes scoren 3,24 t.a.v. vrouwelijke GGL - Gemiddeld positief t.a.v. GNC: jongens scoren 3,72 t.a.v. GNC op een schaal van 1 (volledig onacceptabel) tot 5 (volledig acceptabel), meisjes scoren 3,92 t.a.v. GNC. Correlaten: <i>intergroepscontact</i> (+)
Collier et al. (2015)	LH	n = 1.391	vo-leerlingen (8 scholen)	14-18	- Gemiddeld positief t.a.v. homoseksualiteit: score 3,67 op een schaal van 1 (helemaal verkeerd) tot 5 (helemaal goed). - Overtuigingen: Nederlandse jongeren zijn voornamelijk van mening dat mensen als homoseksueel of lesbisch worden geboren en dat mensen moeten kunnen houden van wie ze willen. Correlaten: <i>gender</i> ($\beta = .25$, 0 = jongens, 1 = meisjes), <i>leeftijd</i> ($\beta = .07$), <i>etniciteit/raciale minderheidsstatus</i> ($\beta = -.16$).
De Graaf et al. (2024) <i>Seks onder je 25^e</i>	LH	n = 10.542 (nationaal)	Jongeren	13-25	% jongeren met negatieve houding t.a.v. <i>mannelijke GNC</i> (13%), <i>vrouwelijke GNC</i> (9%), <i>zoenende meisjes</i> (11%), <i>zoenende jongens</i> (16%), <i>zoenend jongen en meisje</i> (4%). Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever)
GGD Gezondheidsmonitor Jeugd (2024) <i>Amsterdam</i> <i>Gooi en Vechtstreek</i> <i>Noord- en Oost-Gelderland</i> <i>Noord-Holland Noord</i> <i>Utrecht</i>	LHTN	n = 5.351 n = 2.848 n = 11.544 n = 7.682 n = 3.765	Jongeren	13-16 (klas 2/ klas 4)	Amsterdam: 43% van de jongeren vindt gelijkslachtige liefde normaal. Onder jongens is dit 32% en onder meisjes is dit 53%. Gooi en Vechtstreek: 48,7% van de jongeren vindt gelijkslachtige liefde normaal. Onder jongens is dit 30,5% en onder meisjes is dit 66,7%. Noord- en Oost-Gelderland: <i>Homoseksualiteit:</i> 73% van de jongeren vindt gelijkslachtige liefde oké. Onder jongens is dit 60% en onder meisjes is dit 86%. <i>Transgender:</i> 64% van de jongeren vindt transgender zijn oké. Onder jongens is dit 48% en onder meisjes is dit 81%. <i>Non-binair:</i> 58% van de jongeren vindt non-binair zijn oké. Onder jongens is dit 43% en onder meisjes is dit 72%.

Zaanstreek-Waterland Zuid-Gelderland		n = 4.388 n = 7.700			• Noord-Holland Noord: 51% van de jongeren vindt gelijkslachtige liefde normaal. Onder jongens is dit 34% en onder meisjes is dit 68%. • Utrecht: 50% van de jongeren vindt gelijkslachtige liefde normaal. • Zaanstreek-Waterland: 46% van de jongeren vindt gelijkslachtige liefde normaal. Onder jongens is dit 28% en onder meisjes is dit 59%. • Zuid-Gelderland: Homoseksualiteit: 56% van de jongeren vindt gelijkslachtige liefde normaal. Van de jongens vindt 17% het verkeerd. Onder meisjes is dit 2%. <i>Transgender:</i> 33% van de jongeren vindt transgender zijn oké. 42% vindt transgender zijn niet oké. <i>Non-binair:</i> 26% van de jongeren vindt non-binair zijn oké. 49% vindt non-binair zijn niet oké. <i>Vriendschap:</i> 48% van de jongeren zou vriendschap sluiten met een homoseksueel persoon, 28% zou dat niet doen. 41% van de jongeren zou vriendschap sluiten met een transgender, 33% niet.
Kroneman et al. (2019)	LH	n = 318	vo-leerlingen (3 scholen, waarvan één speciaal onderwijs en één vmbo)	13-15	• Gemiddeld (matig) positief t.a.v. homoseksualiteit in studie 2 en 3: gemiddelde scores van 3,7 (studie 2) en 3,1 (studie 3) op een schaal van 1 (negatief) naar 5 (positief). • Gemiddeld negatief t.a.v. homoseksualiteit in studie 4: gemiddelde score van 2,5 op een schaal van 1 (negatief) naar 5 (positief). • Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever, alleen in studie 4)
Kroneman et al. (2023)	LH	n = 156	vo-leerlingen (2 vmbo-scholen)	14-15	• Gemiddelde score van 3,80 op een schaal van 1 (negatief) tot 5 (positief) op positieve beoordeling homoseksuele/lesbische peer. • Gemiddelde score van 2,80 op een schaal van 1 (positief) tot 5 (negatief) op negatieve beoordeling homoseksuele/lesbische peer. • Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever en minder negatief)
McMillan et al. (2023) La Roi et al. (2020) <i>PEAR-studie</i>	LH	n = 1.938	vo-leerlingen (3 landelijk gelegen scholen)	12-18	• Gemiddeld gematigd positief: een score van 2,66 (wave 1) en 2,72 (wave 2) op een schaal van 1 (positief) tot 5 (negatief). • Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever), <i>seksuele minderheid (+)</i>, <i>vriendschappen</i> (vrienden bewegen naar elkaar toe in attitudes)
Nelen et al. (2018) <i>Sociale Veiligheid in en rond Scholen</i>	LH	n = 13.043	vo-leerlingen (66 scholen)	12-18	• % jongeren met een positieve houding t.a.v. <i>les van homoseksuele docent</i> (76,8%), <i>les van lesbische docent</i> (79,8%), <i>vriendschap met homoseksuele jongen</i> (74,6%), <i>vriendschap met lesbisch meisje</i> (76,6%). • % jongeren met een negatieve houding t.a.v. <i>les van homoseksuele docent</i>

					(12,1%), <i>les van lesbische docent</i> (9,8%), <i>vriendschap met homoseksuele jongen</i> (13,4%), <i>vriendschap met lesbisch meisje</i> (11,0%).
Passani & Debicki (2016) <i>NISO project</i>	LH (BT data NL niet zichtbaar)	n = 313	vo-leerlingen	12-18	• Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever). • % jongeren met een negatieve houding t.a.v. <i>homohuwelijk</i> (45,6%), <i>adoptie van kinderen door homoseksueel koppel</i> (22,4%), <i>adoptie van kinderen door lesbisch koppel</i> (18%). • % jongeren met een positieve houding t.a.v. <i>homohuwelijk</i> (19,4%), <i>adoptie van kinderen door homoseksueel koppel</i> (7,0%), <i>adoptie van kinderen door lesbisch koppel</i> (15%).
Van den Rozenberg et al. (2024)	LH	n = 199	Gezinnen met kind in de doelgroep	14-18	• % jongeren met een negatieve houding t.a.v. <i>twee zoenende mannen</i> (24,2%) en <i>twee zoenende vrouwen</i> (14,7%) t.o.v. een zoenende man en vrouw. • % jongeren met een positieve houding t.a.v. <i>twee zoenende mannen</i> (59,8%) en <i>twee zoenende vrouwen</i> (81,0%) t.o.v. een zoenende man en vrouw. • % jongeren met een negatieve houding t.a.v. <i>een toekomstig kind dat homoseksueel is</i> (8,4%), <i>een toekomstig kind dat lesbisch is</i> (5,4%). • % jongeren met een positieve houding t.a.v. <i>een toekomstig kind dat homoseksueel is</i> (77,0%), <i>een toekomstig kind dat lesbisch is</i> (84,2%). • Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever), <i>attitudes ouders</i> (homonegatieve ouders zorgen voor negatievere opvattingen bij hun kinderen, voornamelijk sterke associatie tussen vaders en zonen, en moeders en dochters)
Smerečnik et al. (2010)	LH	n = 22	Moslim en non-Moslim adolescenten	14-24	• Alle moslimdeelnemers beschouwden homoseksualiteit als <i>haram</i> (verboden binnen de islam). Zij waren het erover eens dat Allah niet toestaat dat iemand als homoseksueel wordt geboren. Vanuit deze overtuiging werd homoseksualiteit gezien als een bewuste, “perverse” keuze. • Niet-moslimdeelnemers zagen homoseksualiteit als iets genetisch bepaalds. Volgens hen kon een homoseksuele voorkeur niet worden veranderd. Zij beschouwden homoseksuele personen bovendien niet als wezenlijk anders dan heteroseksuele personen, behalve wat betreft hun seksuele oriëntatie.
Stiekema et al. (2024)	LHB	n = 1.633	vo-leerlingen (24 scholen)	12-16	• Jongeren zijn gemiddeld positief t.a.v. LHB-personen. Het meest positief staan ze tegenover biseksuele mensen (score van 4,16) en het minst positief tegenover homoseksuele mannen (score van 3,93). Lesbische vrouwen scoren daar tussenin (score van 4,03). Scores lopen van 1 (negatief) naar 5 (positief). • Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever), <i>leerweg</i> (theoretisch (vs.

					praktisch) = positiever).
De Witte et al. (2019)	LH	n = 983	vo-leerlingen	13-15	- Gemiddeld positief op gelijkheid voor homoseksuele mensen: score van 5,49 op een schaal van 1 (negatief) naar 6 (positief). - Gemiddeld positief op comfortabel met homoseksualiteit: score van 5,21 op een schaal van 1 (oncomfortabel) naar 6 (comfortabel). Correlaten: <i>gender</i> (meisjes = positiever op gelijkheid), <i>leeftijd</i> (-), <i>houding ouders</i> (houding ouders correleert met houding kinderen).
Wuestenenk et al. (2022) <i>CILS4EU</i>	LH	n = 2.046	vo-leerlingen	14-15	- Gemiddeld redelijk positief over homoseksualiteit: score van 2,1 (wave 1) en 2,4 (wave 3) op een schaal van 0 (nooit oké) naar 3 (altijd oké). Correlaten: <i>etnische klascompositie</i> (hoger aantal leerlingen met niet-Nederlandse etniciteit hangt samen met een negatieve houding t.a.v. homoseksualiteit), <i>etniciteit</i> + <i>geloofsovertuiging</i> (de combinatie van een etnische minderheidspositie en een islamitische geloofsovertuiging hingen samen met negatievere houdingen).

3. Ontwikkelingen in lhbtq+-opvattingen over tijd

Leeswijzer

Dit hoofdstuk beschrijft recente trends en ontwikkelingen in de opvattingen van jongeren ten aanzien van lhbtq+-personen. De deelvraag luidt: ***Zijn de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen in recente jaren veranderd (negatiever of positiever geworden)? Indien ja, kunnen deze veranderingen worden verklaard door de factoren zoals benoemd in de eerste vraag?*** Om deze vraag te beantwoorden, wordt gebruikgemaakt van drie nationale monitoren en één type regionale rapporten: *Health Behavior in School-Aged Children* (HBSC), Seks onder je 25e, Sociale Veiligheid in en rond Scholen en de regionale rapporten van de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd.

Belangrijkste bevindingen:

- **Toename in acceptatie van homoseksualiteit in nationale rapporten:** Sinds 2009 is er een duidelijke stijging zichtbaar in positieve houdingen ten opzichte van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen, met name onder meisjes.
- **Afname in acceptatie in regionale rapporten:** Drie regionale rapporten van de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd bieden inzicht in trends. Deze drie rapporten duiden op een lichte stijging in acceptatie tussen 2015 en 2019, maar op een sterke daling tussen 2019 en 2023.
- **Beperkte reikwijdte van de trenddata:** De beschikbare gegevens hebben uitsluitend betrekking op homoseksualiteit; er ontbreken landelijke trenddata over opvattingen ten aanzien van bi+-, transgender-, intersekse en non-binaire personen.
- **Geen zicht op verklaringen voor de trend:** De monitoren meten houdingen, maar bevatten geen gegevens over mogelijke verklaringen voor de geconstateerde ontwikkelingen.

Om trends in de opvattingen van Nederlandse jongeren over lhbtq+-personen te kunnen vaststellen, zijn longitudinale studies essentieel. Dergelijke studies kunnen twee vormen aannemen: (1) panelstudies waarin dezelfde groep jongeren over tijd wordt gevolgd, wat inzicht biedt in veranderingen binnen individuen, en (2) herhaalde cross-sectionele metingen, waarbij op verschillende momenten steekproeven uit dezelfde populatie worden genomen, wat zicht geeft op maatschappelijke trends. In beide gevallen is het cruciaal dat identieke meetinstrumenten worden gebruikt, zodat resultaten over tijd betrouwbaar kunnen worden vergeleken.

In deze literatuurstudie richten we ons primair op maatschappelijke ontwikkelingen: in hoeverre zijn de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen in recente jaren veranderd? Kunnen we spreken van een trend richting meer of juist minder acceptatie?

Vier relevante landelijke monitoren bieden de mogelijkheid om trends te analyseren: het onderzoek *Health Behaviour in School-aged Children* (HBSC) (Boer et al., 2022), *Seks onder je 25e* (De Graaf et al., 2024), *Sociale Veiligheid in en rond Scholen* (Nelen et al., 2018) en de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd (GGD, 2023). Voor het overzicht van de actuele stand van zaken met betrekking tot de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen bespreken we de meest recente edities; voor het in kaart brengen van ontwikkelingen gebruiken we ook eerdere edities. Alle drie de monitoren hebben, via een nationaal representatieve steekproef, de beoogde doelpopulatie van Nederlandse jongeren in kaart gebracht. Het HBSC richt zich op jongeren in de leeftijd van 11 tot 16 jaar, *Seks onder je 25e* op 13- tot 25-jarigen, *Sociale Veiligheid in en rond Scholen* op 12- tot 18-jarigen en de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd op 13- tot 16-jarigen.

3.1 Het *Health Behaviour in School-aged Children* (HBSC) onderzoek

Het HBSC-onderzoek brengt sinds 2001 vierjaarlijks het welzijn in kaart van jongeren van 11 tot 16 jaar (Boer et al., 2022). Acceptatie van homoseksualiteit wordt gemeten aan de hand van vier stellingen, waarin jongeren hun mening geven over een zoenend jongen en meisje, twee zoenende jongens, twee zoenende meisjes, en over de inclusie van homoseksuele jongens en lesbische meisjes in de vriendengroep. Tussen 2009 en 2013 steeg het aandeel jongeren met een positieve houding van 34% naar 54% – een toename van 20 procentpunten. Sindsdien blijft de acceptatie onder jongens stabiel

(38,5% in 2021), terwijl onder meisjes tussen 2017 en 2021 een verdere stijging zichtbaar is (van 70,6% naar 77,2%).

3.2 Seks onder je 25^e

Seks onder je 25^e is een periodiek onderzoek uitgevoerd in 2005, 2012, 2017 en 2023 onder jongeren van 13 tot 25 jaar, dat ontwikkelingen in hun seksuele gezondheid in kaart brengt (de Graaf et al., 2024). Opvattingen over homoseksualiteit en gendernon-conformiteit worden gemeten met vijf items, waaronder reacties op zoenende jongeren van hetzelfde geslacht en op jongens en meisjes die zich niet gedragen volgens traditionele gendernormen. Tussen 2012 en 2023 is de acceptatie van zoenende jongens op straat sterk toegenomen: het aandeel jongeren dat dit afkeurt, daalde van 52% van de jongens in 2012 naar 24% in 2023, en onder meisjes van 26% in 2012 naar 9% in 2023. Voor zoenende meisjes is er vooral onder meisjes een sterke stijging in acceptatie zichtbaar (van 24% afkeuring in 2012 naar 8% in 2023). Gender non-conform gedrag wordt sinds 2017 gemeten. Hoewel er slechts twee meetmomenten beschikbaar zijn en het te vroeg is om van een trend te spreken, is er tussen 2017 en 2023 nauwelijks verschil in afkeuring zichtbaar, zowel bij jongens als bij meisjes. Voor jongens die zich meisjesachtig gedragen, was de afkeuring onder jongens 23% in 2017 en 21% in 2023, en onder meisjes 8% in 2017 en 6% in 2023. Voor meisjes die zich jongensachtig gedragen, was de afkeuring onder jongens 17% in 2017 en 14% in 2023, en onder meisjes 6% in 2017 en 4% in 2023.

3.3 Sociale Veiligheid in en rond Scholen

Sociale Veiligheid in en rond Scholen is een monitor die sinds 2006 tweejaarlijks wordt uitgevoerd in het basis- en voortgezet onderwijs (Nelen et al., 2018). Omdat de editie van 2023 geen vragen bevat over opvattingen ten aanzien van lhbtq+-personen, wordt hier gebruikgemaakt van de editie van 2018. Jongeren geven hun mening over homoseksuele en lesbische docenten, en over vriendschappen met homoseksuele en lesbische jongeren. Tussen 2012 en 2018 is op alle vier de items een stijging zichtbaar in het aandeel jongeren met een positieve houding. De acceptatie van een lesbische docent steeg van 72,0% naar 79,4%, en die van een homoseksuele docent van 67,4% naar 76,4%. Ook staan jongeren positiever tegenover vriendschappen met lhbtq+-jongeren: de acceptatie van een homoseksuele jongen als vriend nam toe van 62,6%

naar 74,1%, en die van een lesbisch meisje als vriendin van 65,8% naar 76,1%.

Opvallend is dat er tussen 2014 en 2016 op drie van de vier items een lichte daling zichtbaar was in het aandeel jongeren met een positieve houding. Deze ontwikkeling zette zich echter niet door: in 2018 was op alle items opnieuw een stijging zichtbaar.

Omdat de editie van 2023 geen vragen bevat over opvattingen ten aanzien van lhbtq+-personen, wordt hier gebruikgemaakt van de editie van 2018. Jongeren geven hun mening over homoseksuele en lesbische docenten, en over vriendschappen met homoseksuele en lesbische jongeren. Tussen 2012 en 2018 is op alle vier de items een stijging zichtbaar in het aandeel jongeren met een positieve houding. De acceptatie van een lesbische docent steeg van 72,0% naar 79,4%, en die van een homoseksuele docent van 67,4% naar 76,4%. Ook staan jongeren positiever tegenover vriendschappen met lhbtq+-jongeren: de acceptatie van een homoseksuele jongen als vriend nam toe van 62,6% naar 74,1%, en die van een lesbisch meisje als vriendin van 65,8% naar 76,1%. Opvallend is dat er tussen 2014 en 2016 op drie van de vier items een lichte daling zichtbaar was in het aandeel jongeren met een positieve houding. Deze ontwikkeling zette zich echter niet door: in 2018 was op alle items opnieuw een stijging zichtbaar.

3.4 GGD Gezondheidsmonitor Jeugd

De GGD Gezondheidsmonitor Jeugd is een tweejaarlijkse survey onder tweede- en vierdeklassers in het voortgezet onderwijs (GGD, 2023). Omdat de landelijke monitor geen vragen bevat over lhbtq+-personen, baseren we ons op regionale rapporten waarin deze wél zijn opgenomen. Van de zeven geraadpleegde regionale rapporten bieden er zes inzicht in veranderingen over tijd, maar slechts drie rapporteren trends op basis van drie meetmomenten: Gooi en Vechtstreek, Noord-Holland Noord en Gelderland-Zuid. Om een valide uitspraak te kunnen doen over trends, zijn minimaal drie meetmomenten nodig (Lance & Vandenberg, 2024). Alleen deze drie regio's worden daarom betrokken in de analyse van ontwikkelingen in opvattingen over homoseksualiteit over tijd.

In alle drie de regio's is een vergelijkbare ontwikkeling zichtbaar: tussen 2015 en 2019 nam de acceptatie van homoseksualiteit licht toe, maar in 2023 is sprake van een sterke daling. In Gooi en Vechtstreek vond in 2015 8% van de jongeren homoseksualiteit 'erg

raar of verkeerd', in 2019 daalde dit naar 5,8%, maar in 2023 steeg dit aandeel naar 26,1%. In Noord-Holland Noord stond in 2015 72% van de jongeren positief tegenover homoseksualiteit; dit steeg in 2019 naar 76%, maar daalde in 2023 naar 51%. In Gelderland-Zuid beschouwde in 2015 73% homoseksualiteit als normaal en 3% als verkeerd; in 2019 was dit respectievelijk 77% en 3%, maar in 2023 daalden deze cijfers naar 56% normaal en 10% verkeerd.

Samengevat schetsen het HBSC-onderzoek, Seks onder je 25^e, Sociale Veiligheid in en rond Scholen en de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd een wisselend beeld. Terwijl de eerste drie landelijke monitoren een overwegend positieve ontwikkeling laten zien in de acceptatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen onder Nederlandse jongeren, tonen de regionale rapporten van de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd juist een duidelijke afname in acceptatie bij het meest recente meetmoment. Van een structurele dalende trend is echter (nog) geen sprake, aangezien de afname zich slechts op één meetmoment voordoet. Bovendien bestrijken de trendgegevens van de GGD slechts drie regio's, waardoor deze bevindingen niet zonder meer te generaliseren zijn naar alle Nederlandse jongeren. De overige drie monitors zijn daarentegen wel representatief voor de landelijke populatie en schetsen een optimistischer beeld.

Deze resultaten onderstrepen het belang van vervolgonderzoek naar de opvattingen van jongeren ten aanzien van lhbtq+-personen. Daarbij valt op dat beschikbare trenddata vrijwel uitsluitend betrekking heeft op homoseksualiteit; over de ontwikkeling van opvattingen over andere subgroepen binnen de lhbtq+-gemeenschap – zoals bi+, transgender, intersekse en non-binaire personen – ontbreekt, voor zover ons bekend, trenddata. Bovendien bieden de monitorstudies weinig inzicht in verklarende factoren achter de veranderingen in acceptatie, waardoor onduidelijk blijft welke elementen bijdragen aan de geobserveerde ontwikkelingen.

4. Theoretische perspectieven

Leeswijzer

Dit hoofdstuk bespreekt zes theoretische perspectieven die aanknopingspunten bieden voor het verklaren van de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen. De deelvraag luidt: ***Hoe kunnen de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen worden verklaard aan de hand van bestaande wetenschappelijke literatuur?*** De theorieën helpen om zicht te krijgen op onderliggende factoren die samenhangen met deze opvattingen.

Theorieën in het kort:

- **Sociale leertheorie:** Jongeren nemen houdingen over door het observeren van leeftijdsgenoten en (online) rolmodellen die beloond worden voor bepaald gedrag of bepaalde opvattingen, wat de geldende groepsnormen versterkt.
- **Subjectieve groepsdynamiektheorie:** Afwijking van groepsnormen kan leiden tot sociale afwijzing, waardoor jongeren zich sneller conformeren aan dominante opvattingen binnen hun sociale groep.
- **Sociale identiteitstheorie:** Jongeren ontleen hun zelfbeeld aan groepslidmaatschap, wat kan leiden tot voorkeur voor de eigen groep en negatieve opvattingen over groepen die als afwijkend worden gezien.
- **Intergroepsbedreigingstheorie:** Vooroordelen ontstaan wanneer andere groepen als bedreigend worden ervaren – bijvoorbeeld qua macht en middelen (realistische dreiging) of qua waarden en identiteit (symbolische dreiging).
- **Intergroepscontacttheorie:** Positief contact tussen verschillende groepen kan vooroordelen verminderen en leiden tot positievere houdingen ten aanzien van seksuele en genderdiversiteit.
- **Genderschema theorie:** Kinderen ontwikkelen op jonge leeftijd genderschema's, beïnvloed door impliciete en expliciete boodschappen van ouders. Deze schema's sturen hoe zij zichzelf en anderen waarnemen en beoordelen.

Inzicht in de wijze waarop opvattingen over maatschappelijke onderwerpen zoals seksuele en genderdiversiteit tot stand komen, vraagt om een theoretisch kader dat verschillende sociale, cognitieve en contextuele invloeden in overweging neemt. Binnen de wetenschappelijke literatuur zijn meerdere theorieën ontwikkeld die verklaren hoe mensen hun houdingen ten aanzien van andere groepen vormen en veranderen. In dit hoofdstuk worden vijf theoretische perspectieven besproken die relevant zijn voor het begrijpen van opvattingen over lhbtq+-personen: de sociale leertheorie, de subjectieve groepsdynamiektheorie, de sociale identiteitstheorie, de intergroepscontacttheorie en de gender schema theorie. Elk van deze perspectieven biedt aanknopingspunten voor het duiden van de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen en de onderliggende verklarende factoren.

4.1 Sociale leertheorie

De sociale leertheorie stelt dat mensen leren door het observeren van anderen (Bandura, 1971). In essentie leren individuen door het gedrag, de gevolgen van dat gedrag en de attitudes van anderen waar te nemen en deze informatie te gebruiken om hun eigen gedrag en opvattingen vorm te geven. De kans dat bepaald gedrag of bepaalde opvattingen worden overgenomen, neemt toe wanneer: (1) het geobserveerde ‘model’ aantrekkelijk, populair of vergelijkbaar is met de observeerder; (2) het gedrag wordt beloond; en (3) het gedrag of de attitude herhaaldelijk zichtbaar is in verschillende sociale contexten. Een kernbegrip in deze theorie is vicieuze bekrachtiging (*vicarious reinforcement*): leren door te zien wat er gebeurt als iemand zich wel of niet conformeert aan de groepsnorm.

De adolescentie is een levensfase waarin sociale ontwikkeling centraal staat. Vanuit de ontwikkelingspsychologie is bekend dat vrienden in deze periode een steeds grotere rol spelen (Crone & Fuligni, 2020). De invloed van ouders op gedrag en opvattingen neemt af, terwijl die van leeftijdsgenoten toeneemt (Braams & Crone, 2017; Crone & Fuligni, 2020). Deze verschuiving in sociale afhankelijkheid – van ouders naar vrienden en anderen buiten de familiecontext – verklaart waarom zowel ouderlijke als vriendschappelijke invloeden worden gevonden in onderzoek naar de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen (Blaauw & Ultee, 2016; la Roi et al., 2020; van de Rozenberg et al., 2024; de Witte et al., 2019). Waar jongeren aanvankelijk het gedrag van

hun ouders imiteren, gaan ze naarmate vriendschappen belangrijker worden steeds meer het gedrag van leeftijdsgenoten kopiëren. Gedurende de adolescentie zijn jongeren bovendien extra gevoelig voor beloning (Crone & Fuligni, 2020). In combinatie met de toenemende invloed van vrienden, vergroot dit de neiging om zich te conformeren aan groepsnormen. Binnen deze context bestaat vicieuze bekrachtiging vooral uit sociale acceptatie en afwijzing (Dijkstra et al., 2008).

De sociale leertheorie biedt daarmee ook een verklaring voor de samenhang tussen houdingen van klasgenoten en individuele opvattingen over lhbtq+-personen (Blaauw & Ultee, 2016; McMillan et al., 2023; la Roi et al., 2020). Wanneer jongeren zien dat klasgenoten met bepaalde opvattingen sociale beloning ontvangen – bijvoorbeeld acceptatie of populariteit – zijn ze geneigd die opvattingen over te nemen. Dit effect is sterker wanneer het gaat om populaire klasgenoten, of klasgenoten waarmee de observeerder zich identificeert of tegen wie de observeerder opkijkt. Op deze manier kunnen meerderheidsopvattingen over lhbtq+-personen zich snel verspreiden binnen een klas.

4.1.1 Online rolmodellen

Naast dat leeftijdsgenoten belangrijke rolmodellen kunnen zijn voor jongeren, is er de afgelopen jaren een nieuw type rolmodel opgekomen: online persoonlijkheden, zoals influencers op sociale media. Vanuit de sociale leertheorie kunnen influencers worden gezien als externe modellen van wie gedrag, opvattingen en bijbehorende beloningen zichtbaar zijn voor een breed publiek (Chwialkowska, 2019; Chia, 2021). Jongeren volgen deze personen vaak omdat zij als aantrekkelijk, populair of inspirerend worden gezien – precies de kenmerken die het fungeren als rolmodel waarschijnlijker maken (Bandura, 1971). Bovendien zijn influencers via platforms als Instagram, TikTok en YouTube voortdurend aanwezig in het dagelijks leven van jongeren, waardoor de blootstelling aan hun gedrag en opvattingen herhaaldelijk plaatsvindt. De invloed van influencers werkt volgens dezelfde principes als die van leeftijdsgenoten: wanneer jongeren zien dat bepaalde houdingen of gedragingen – zoals het uitspreken van lhbtq+-inclusieve opvattingen – leiden tot veel likes, volgers of andere vormen van online status, kunnen zij geneigd zijn die houdingen over te nemen. In dat opzicht vormen influencers een verlengstuk van de directe sociale omgeving, met potentieel

grote invloed op hoe jongeren zich verhouden tot maatschappelijke kwesties zoals seksuele en genderdiversiteit.

Hoewel veel influencers positieve boodschappen uitdragen, zoals inclusiviteit of duurzaamheid, geldt dit niet voor alle online rolmodellen. In de afgelopen jaren is een nieuwe online subcultuur ontstaan die zich richt op activisme rond mannenrechten, ook wel de *manosfeer* genoemd (zie bijvoorbeeld Botto & Gottzén, 2024). De *manosfeer* wordt vaak gezien als een tegenreactie op het feminisme en op maatschappelijke verschuivingen richting gendergelijkheid (Off et al., 2022). Binnen deze digitale subcultuur circuleren ideeën waarin seksisme, anti-feminisme, misogynie en anti-lhbtq+-sentimenten centraal staan. De doelgroep bestaat voornamelijk uit jonge mannen, en betrokkenheid kan al beginnen in de vroege adolescentie.

De *manosfeer* kent haar eigen groep influencers: veelal mannen die zich nadrukkelijk uitspreken tegen gendergelijkheid en traditionele machtsverhoudingen verdedigen. De bekendste van hen is Andrew Tate, die in de zomer van 2022 wereldwijd aandacht kreeg vanwege zijn seksistische en misogynistische uitingen (zie bijvoorbeeld Haslop et al., 2024).

Ook vanuit het perspectief van de sociale leertheorie kunnen deze influencers worden gezien als rolmodellen: jongeren die zich identificeren met deze influencers, of die aangetrokken worden door hun status of charisma, kunnen negatieve houdingen ten aanzien van vrouwen en seksuele minderheden overnemen. Dit onderstreept dat de invloed van influencers niet per definitie positief is, maar sterk afhangt van de inhoud van de boodschappen en de normen die zij uitdragen. Belangrijk is echter dat de invloeden van de *manosfeer* op de opvattingen van jongeren nog niet wetenschappelijk zijn onderbouwd.

4.2 Subjectieve groepsdynamiektheorie

De subjectieve groepsdynamiektheorie van Abrams en collega's (2003) vormt een waardevolle aanvulling op het concept van vicieuze bekrachtiging binnen de sociale leertheorie. Waar de sociale leertheorie zich primair richt op het individu dat leert door observatie en beloning, staat binnen de subjectieve groepsdynamiektheorie de cohesie

en identiteit van de groep centraal. Deze theorie stelt dat groepsleden zich actief inzetten om een positieve en coherente groepsidentiteit te behouden, onder andere door normafwijkend gedrag van andere groepsleden af te keuren. Dit betreft niet alleen expliciet afwijkend gedrag, maar ook gedrag dat de positieve reputatie of homogeniteit van de groep onder druk zet.

Toegepast op opvattingen over lhbtq+-personen betekent dit dat jongeren met opvattingen die sterk afwijken van de dominante opvattingen binnen hun groep – bijvoorbeeld door aanzienlijk positievere of negatievere opvattingen te uiten – risico lopen op sociale afwijzing. De relevante groepen kunnen uiteenlopen van vriendengroepen en schoolklassen tot religieuze gemeenschappen, sportteams of gendergroepen. De theorie biedt daarmee een verklaringskader voor de sociale druk die jongeren kunnen ervaren om zich te conformeren aan de heersende opvattingen binnen de sociale groepen waartoe zij behoren. Aangezien deze groepen vaak gevormd zijn langs lijnen van demografische kenmerken zoals gender, religie of etniciteit, kan de theorie ook helpen verklaren waarom opvattingen over lhbtq+-personen tussen zulke groepen verschillen.

Hoewel zowel de sociale leertheorie als de subjectieve groepsdynamiektheorie groepsconformiteit en de overname van opvattingen verklaren, verschillen de theorieën qua focus: De sociale leertheorie benadrukt hoe jongeren leren welk gedrag en welke opvattingen wenselijk zijn – namelijk door observatie, vooral wanneer gedrag beloond wordt. De subjectieve groepsdynamiektheorie legt uit waarom afwijking van de groepsnorm sociale risico's met zich meebrengt, met name voor degenen die zich als lid van de groep beschouwen. In combinatie maken de theorieën inzichtelijk dat jongeren niet alleen leren wát sociaal wenselijk is, maar ook dat het afwijken daarvan hun sociale positie binnen de groep kan ondermijnen.

4.3 Sociale identiteitstheorie

Een theorie vanuit de sociale psychologie die eveneens ingaat op groepsdynamieken is de sociale identiteitstheorie van Tajfel en Turner (1979). Waar de subjectieve groepsdynamiektheorie de *intragroepsprocessen* centraal stelt – met de nadruk op hoe leden *binnen* een groep omgaan met normafwijkend gedrag – richt de sociale

identiteitstheorie zich op *intergroepsprocessen* en het ontstaan van vooroordelen tussen groepen. De theorie stelt dat individuen hun zelfbeeld mede ontleen aan de sociale groepen waartoe zij behoren, zoals groepen gebaseerd op religie, etniciteit, gender of seksuele identiteit. Deze sociale identiteiten beïnvloeden hoe mensen zichzelf en anderen categoriseren en waarderen. Mensen ontleen een deel van hun zelfbeeld aan de groepen waartoe ze behoren. Om hun zelfbeeld positief te houden, streven ze ernaar dat de eigen groep positiever wordt gezien dan de andere groepen. Daarom zijn mensen geneigd te focussen op negatieve kenmerken van andere groepen, zodat de eigen groep goed uit de vergelijking komt.

De neiging tot een voorkeur voor de eigen groep sluit deels aan bij de aannames van de subjectieve groepsdynamiektheorie, maar de sociale identiteitstheorie richt zich explicieter op de wijze waarop sociale categorisatie en groepsvergelijkingen kunnen bijdragen aan het ontstaan van stereotypen, vooroordelen en discriminatie – ook wanneer de groepsindelingen arbitrair of minimaal zijn.

Toegepast op opvattingen over lhbtq+-personen biedt de sociale identiteitstheorie een verklaring voor negatieve houdingen ten opzichte van seksuele en genderdiversiteit. Jongeren die zich sterk identificeren met een heteronormatieve groep kunnen geneigd zijn seksuele minderheden als afwijkend te zien, of zelfs als een bedreiging voor de groepsidentiteit. Net als de subjectieve groepsdynamiektheorie biedt de sociale identiteitstheorie daarmee een relevant kader om groepsgebonden vooroordelen – en daarmee negatievere opvattingen over andere groepen – te begrijpen.

4.4 Intergroepsbedreigingstheorie

De intergroepsbedreigingstheorie (*intergroup threat theory*; Stephan et al., 2015), hierna IBT, bouwt voort op inzichten uit de groepsdynamica, waaronder de subjectieve groepsdynamiektheorie en de sociale identiteitstheorie. De theorie maakt expliciet onderscheid tussen leden van de eigen groep (de *ingroup*) en leden van andere groepen (de *outgroup*), en richt zich op de wijze waarop negatieve houdingen ten opzichte van andere groepen ontstaan. Waar de sociale identiteitstheorie benadrukt dat mensen streven naar een positieve sociale identiteit door hun eigen groep positief te onderscheiden van andere groepen, biedt de IBT een aanvullend perspectief door te

verklaren hoe de perceptie van bedreiging door andere groepen kan leiden tot negatieve houdingen ten opzichte van de *outgroup*.

Volgens de IBT ontstaan vooroordelen of negatieve houdingen wanneer een andere groep wordt waargenomen als een bedreiging voor de eigen groep. De theorie onderscheidt twee typen dreiging: (1) realistische dreiging, die betrekking heeft op waargenomen bedreigingen van de macht, middelen of het welzijn van de groep; en (2) symbolische dreiging, die verwijst naar bedreigingen van de waarden, normen, culturele identiteit of levenswijze van de groep. De nadruk ligt hierbij niet op objectieve dreiging, maar op de *ervaren dreiging*: het gaat om subjectieve waarnemingen die niet noodzakelijk gebaseerd zijn op feitelijke omstandigheden. Dergelijke waargenomen dreigingen kunnen ontstaan en kunnen worden versterkt door sociale contexten, zoals eerdere negatieve ervaringen met leden van een andere groep, intergroepsconflicten in het verleden, (sociale) media en politiek-maatschappelijke discoursen.

Ervaren intergroepsdreiging kent verschillende consequenties. Op emotioneel niveau kan zij leiden tot gevoelens van angst, boosheid of vijandigheid jegens de andere groep. Cognitief uit dit zich in versterkte stereotypering en negatieve beeldvorming. Gedragmatig kan het resulteren in vermijding, discriminatie of zelfs openlijk vijandig gedrag. Onderzoek heeft ook specifiek gekeken naar de effecten van ervaren dreiging van jongeren bij heteroseksuele personen ten opzichte van homoseksuelen mannen en lesbische vrouwen. Zo is aangetoond dat er een direct verband bestaat tussen deze ervaren dreiging en vooroordelen ten opzichte van homoseksuelen mannen, lesbische vrouwen en gelijkslachtige relaties (Aberson et al., 2022).

4.5 Intergroepscontacttheorie

De intergroepscontacttheorie, hierna contacttheorie, van Allport (1954) bouwt voort op inzichten uit de groepsdynamica, zoals de subjectieve groepsdynamiektheorie en de sociale identiteitstheorie, door expliciet onderscheid te maken tussen leden van de eigen groep en leden van andere groepen. De contacttheorie stelt dat contact met leden van andere groepen vooroordelen ten opzichte van die groepen vermindert. Dit positieve effect vindt met name plaats onder vier voorwaarden: (1) gelijke status tussen de groepen binnen de contactcontext, (2) gemeenschappelijke doelen, (3)

samenwerking tussen de groepen, en (4) steun van autoriteiten, normen of instituties (Pettigrew & Tropp, 2006). Met betrekking tot het bevorderen van positieve interacties zijn de voorwaarden die de positieve effecten van contact tussen verschillende groepen bevorderen veelvuldig onderzocht in de internationale literatuur. De bevindingen hiervan wijzen uit dat deze vier voorwaarden niet noodzakelijk, maar wel bevorderlijk zijn voor het positieve effect van diversiteit op sociale verhoudingen tussen groepen (zie Molina & Wittig, 2006; Pettigrew & Tropp, 2008). Net als bij andere theorieën over groepsprocessen, zoals de subjectieve groepsdynamiektheorie, kunnen deze groepen gebaseerd zijn op uiteenlopende kenmerken, zoals religie, etniciteit of gender.

Toegepast op de context van deze literatuurstudie gaat het voornamelijk om groepen die zijn gevormd op basis van seksuele en genderidentiteit. Het belangrijkste onderscheid dat in de academische literatuur wordt gemaakt, is dat tussen heteroseksuele individuen en seksuele minderheden (lhbtqi+-personen). Uit eerder onderzoek blijkt dat contact tussen cisgender heteroseksuele personen en seksuele minderheden kan bijdragen aan de vermindering van vooroordelen, bijvoorbeeld door het bijwonen van queer-evenementen of het bezoeken van plekken waar veel seksuele minderheden samenkomen (zie bijvoorbeeld Banauch et al., 2009; Broockman & Kalla, 2016). Met name vriendschappen tussen cisgender heteroseksuele personen en seksuele minderheden blijken samen te hangen met positievere opvattingen (Górska et al., 2017).

De contacttheorie is bovendien getoetst in verschillende studies die zijn opgenomen in deze literatuurstudie. Zo laten Collier en collega's (2012) zien dat contact met lhbtqi+-personen – in de vorm van het kennen van homoseksuele of lesbische mensen binnen en buiten de schoolomgeving – positief samenhangt met opvattingen over lhbtqi+-personen. Ook McMillan en collega's (2023) vonden dat vriendschappen met seksuele minderheden een positieve invloed hebben op deze opvattingen, zelfs wanneer wordt gecontroleerd voor het feit dat jongeren met progressievere ideeën eerder zulke vriendschappen aangaan. Een andere studie, van Kroneman en collega's (2019), onderzocht een interventie op scholen waarbij een peervoorlichter werd ingezet – een lhbtqi+-leeftijdsgenoot die voorlichting geeft – en concludeerde dat deze interventie niet de beoogde effecten had. Opvallend is dat dit effect onder volwassenen wél zichtbaar is (zie bijvoorbeeld Broockman & Kalla, 2016). Hieruit kan worden

geconcludeerd dat niet alleen het bestaan van contact, maar ook de doelgroep, context en de kwaliteit ervan bepalend zijn voor het verminderen van vooroordelen jegens lhbtq+-personen.

4.6 Genderschema theorie

Een theorie die specifiek gericht is op de ontwikkeling van genderopvattingen is de genderschema theorie van Bem (1981). Volgens deze theorie ontwikkelen kinderen al op jonge leeftijd mentale schema's over wat cultureel als passend wordt gezien voor jongens en meisjes. Deze schema's sturen hun perceptie van zichzelf en anderen, en beïnvloeden welk gedrag, uiterlijk of welke interesses als 'gepast' of 'afwijkend' worden beschouwd. De theorie benadrukt daarbij de invloed van ouders in het overdragen van gendernormen, zowel via expliciete als impliciete communicatie.

Wanneer een kind opgroeit in een heteronormatief gezin – met een vader en een moeder die traditionele genderrollen aannemen – worden heteronormatieve normen vaak als vanzelfsprekend doorgegeven. Dit gebeurt onder meer via de reacties van ouders op lhbtq+-personen: impliciet, bijvoorbeeld door non-verbale signalen tijdens het kijken van televisie, of expliciet, door uitgesproken opvattingen. Ook de manier waarop ouders reageren op het gedrag van hun kind speelt hierin een rol, met name het verschil in waardering van genderconform versus gender non-conform gedrag. Naarmate dergelijke heteronormatieve schema's sterker worden geïnternaliseerd, kunnen ze bijdragen aan het ontstaan van negatieve opvattingen over personen die afwijken van traditionele gendernormen, zoals lhbtq+-personen.

De genderschema theorie biedt daarmee een verklaring voor empirisch onderzoek dat overeenkomsten laat zien tussen de opvattingen van ouders en hun kinderen ten aanzien van lhbtq+-personen (Blaauw & Ultee, 2016; van de Rozenberg et al., 2024; de Witte et al., 2023). Hoewel de directe invloed van ouders op genderopvattingen afneemt naarmate jongeren ouder worden, spelen ouders een cruciale rol in de vorming van initiële genderopvattingen.

5. Mogelijkheden voor bevordering

Leeswijzer

Dit hoofdstuk verkent aanknopingspunten voor het bevorderen van de acceptatie van lhbtq+-personen onder jongeren. De centrale onderzoeksvraag luidt: ***Waar liggen mogelijke kansen om de acceptatie van lhbtq+-personen onder jongeren te bevorderen?*** Op basis van de literatuur bespreken we vier actoren die hierin een rol kunnen spelen: onderwijs, media, leeftijdsgenoten en opvoeders.

Actoren in het kort:

- **Onderwijs:** Zowel curriculumgebonden als buitenschoolse activiteiten, zoals seksuele vorming, burgerschapsonderwijs, Paarse Vrijdag en GSA's, kunnen bijdragen aan acceptatie. De docent speelt hierin een sleutelrol: passende vaardigheden en een veilig pedagogisch klimaat zijn cruciaal voor de effectiviteit.
- **Media:** Positieve en diverse representaties van lhbtq+-personen in (sociale) media bevorderen begrip en acceptatie, terwijl stereotype of negatieve beelden schadelijk kunnen zijn. Kritisch mediabewustzijn helpt jongeren deze beelden te duiden.
- **Leeftijdsgenoten:** Projecten of campagnes geleid door leeftijdsgenoten spelen in op de gevoeligheid voor sociale normen. Omdat jongeren zich makkelijker identificeren met leeftijdsgenoten als rolmodellen, zijn dergelijke initiatieven vaak effectief.
- **Opvoeders:** De houding van opvoeders beïnvloedt in belangrijke mate hoe jongeren denken over lhbtq+-personen. Positieve opvattingen thuis stimuleren inclusie. Interventies kunnen zich richten op publiekscampagnes of voorlichtingsmateriaal die opvoeders handvatten bieden om inclusieve waarden over te dragen.

De literatuurstudie laat zien dat jongeren over het algemeen relatief positieve opvattingen hebben ten aanzien van lhbtq+-personen. Verschillende landelijke studies

suggereren bovendien dat deze positieve houding in de afgelopen jaren is toegenomen. Deze ontwikkeling weerspiegelt bredere maatschappelijke verschuivingen richting meer zichtbaarheid, rechten en representatie van seksuele en genderdiversiteit. Tegelijkertijd laten regionale gegevens zien dat deze vooruitgang niet overal even sterk is en dat negatieve houdingen onder jongeren blijven bestaan. Deze gemengde bevindingen benadrukken het belang van aandacht voor verschillen tussen regio's en subgroepen, evenals de noodzaak van verdiepend onderzoek naar onderliggende verklaringen. Bovendien laten tijdelijke terugvallen in de data van longitudinale studies zien dat vooruitgang in acceptatie niet vanzelfsprekend is. Gezien de ontvankelijkheid van jongeren voor attitudeverandering, de centrale rol van sociale media in hun dagelijks leven en de opkomst van zorgwekkende online subculturen zoals de *manosfeer*, is het belangrijk te onderzoeken welke aanknopingspunten er zijn om de acceptatie van lhbtq+-personen onder jongeren te bevorderen.

In dit hoofdstuk worden vier actoren besproken die een rol kunnen spelen in het bevorderen van inclusieve houdingen onder jongeren. Per actor gaan we in op mogelijkheden om acceptatie te versterken. Door te verkennen wat werkt – en onder welke omstandigheden – biedt dit hoofdstuk handvatten voor beleid, praktijk en toekomstig onderzoek gericht op het bevorderen van acceptatie en het tegengaan van uitsluiting.

5.1 Onderwijs

Een van de best onderzochte én meest toegankelijke manieren om de acceptatie van lhbtq+-personen onder jongeren te bevorderen, betreft interventies binnen het *onderwijs* (Bartoş et al., 2014). Deze interventies kunnen zowel binnen het curriculum als via buitenschoolse activiteiten worden vormgegeven.

Curriculumgebonden voorbeelden zijn seksuele vorming en burgerschapsonderwijs. Uit een grootschalige meta-analyse naar het verminderen van seksuele vooroordelen (Bartoş et al., 2014) blijkt dat interventies het meest effectief zijn wanneer ze educatie combineren met intergroepscontact. Dat betekent dat het aanbieden van informatie over seksuele en genderdiversiteit, vooroordelen en de rechten van lhbtq+-personen idealiter wordt aangevuld met ontmoetingen met mensen uit deze groepen.

Intergroepscontact kan bijvoorbeeld plaatsvinden via een gastles van iemand die zichzelf identificeert als lhbtq+-persoon, of via een sprekerspanel waarin zowel lhbtq+-personen als cisgender heteropersonen aan het woord komen (zie o.a. Boersma et al., 2020; Kroneman et al., 2019). Zulke ontmoetingen kunnen bijdragen aan het verminderen van stereotypen, het vergroten van empathie en het versterken van persoonlijke betrokkenheid bij het thema. Onderzoek onder Nederlandse jongeren laat zien dat intergroepscontact daadwerkelijk effectief is in het vergroten van acceptatie van lhbtq+-personen (Collier et al., 2019; McMillan et al., 2023).

Veelvoorkomende interventies buiten het curriculum zijn het vieren van Paarse Vrijdag en het oprichten van een GSA (Gender & Sexuality Alliance) binnen de school. Paarse Vrijdag is een jaarlijks terugkerende themadag waarop onderwijsinstellingen expliciet aandacht besteden aan diversiteit en inclusie (COC, 2024). De centrale boodschap luidt dat iedereen zichzelf mag zijn en dat niemand mag worden buitengesloten of gepest vanwege seksuele oriëntatie of genderidentiteit. Op deze dag staat seksuele en genderdiversiteit nadrukkelijk op de agenda, onder andere via paarse kleding, ludieke acties en gerichte lesactiviteiten. Paarse Vrijdag biedt scholen een laagdrempelige gelegenheid om het gesprek over deze thema's te openen, en kan bovendien fungeren als startpunt voor een bredere lessenreeks over seksuele en genderdiversiteit.

Een GSA (Gender & Sexuality Alliance) is een structurele, buitencurriculaire leerlingengroep die zich gedurende het hele schooljaar inzet voor een inclusieve en veilige schoolomgeving voor lhbtq+-jongeren. GSA's organiseren uiteenlopende activiteiten, zoals voorlichtingscampagnes, themadagen en dialoogbijeenkomsten, en spelen een belangrijke rol in het normaliseren van seksuele en genderdiversiteit binnen de schoolcultuur. Uit onderzoek blijkt dat de aanwezigheid van een GSA positief kan bijdragen aan de opvattingen van leerlingen over lhbtq+-personen (zie bijvoorbeeld Marx & Kettrey, 2016; Peeters et al., 2016; Worthen, 2014).

5.1.1 De rol van de docent

Wanneer onderwijsinterventies worden ingezet om de acceptatie van lhbtq+-personen onder leerlingen te bevorderen, speelt de docent een centrale rol. Een positief en veilig pedagogisch klimaat vormt een essentiële randvoorwaarde. Leerlingen moeten zich vrij

voelen om hun mening te uiten, vragen te stellen en zich kwetsbaar op te stellen – zonder angst voor afwijzing of andere negatieve gevolgen. Docenten fungeren hierin als rolmodellen: zij geven zowel impliciet als expliciet signalen af over welke opvattingen en gedragingen als wenselijk en acceptabel worden beschouwd binnen de klas. Dit geldt des te meer bij gevoelige onderwerpen zoals seksuele en genderdiversiteit.

Onderzoek wijst uit dat een open klasklimaat, waarin ruimte wordt gegeven aan het uiten van verschillende perspectieven, samenhangt met positievere houdingen ten aanzien van lhbtq+-personen onder leerlingen (Bucx et al., 2015). Dit vraagt van docenten niet alleen voldoende kennis over seksuele en genderdiversiteit, maar ook vaardigheden en zelfvertrouwen om hierover het gesprek aan te gaan (zie Schuitema et al., 2018). Cruciaal is dat zij grensoverschrijdend of discriminerend gedrag niet negeren, maar actief begrenzen en bespreekbaar maken. In afwezigheid van deze basis kunnen interventies niet de gewenste impact hebben (Schouten & Kluit, 2017), bijvoorbeeld wanneer stereotypen worden geuit maar niet gecorrigeerd, of wanneer leerlingen zich niet serieus genomen voelen in hun vragen of twijfels.

Het versterken van het pedagogisch klimaat en de docentvaardigheden is daarmee geen optionele aanvulling, maar een noodzakelijke voorwaarde voor succesvolle interventies. Scholing en ondersteuning van docenten – bijvoorbeeld via nascholing, trainingen of intervisie – kan hierin een sleutelrol spelen.

5.2 Media

De huidige generatie adolescenten groeit op in een wereld waarin media – en sociale media in het bijzonder – een centrale rol spelen in hun dagelijks leven. Sociale media fungeren niet alleen als platformen voor communicatie, vermaak en nieuwsconsumptie, maar bieden jongeren ook ruimte voor zelfexpressie, identiteitsvorming en sociale interactie. Platforms als Instagram, TikTok en YouTube voorzien jongeren van een constante stroom aan beelden en boodschappen, en creëren tegelijkertijd mogelijkheden om zich met anderen te verbinden en hun eigen identiteit te construeren.

De adolescentie is een levensfase waarin jongeren bijzonder gevoelig zijn voor sociale acceptatie en afwijzing (Dijkstra et al., 2008), een gevoeligheid die zich ook uitstrekt tot

hun online gedrag (Crone & Konijn, 2018). Om negatieve sociale consequenties te vermijden, passen jongeren zich vaak aan wat zij ervaren als dominante groepsnormen – normen die mede via sociale media worden gevormd en versterkt. Gezien het feit dat sociale media voor veel jongeren de voornaamste bron van nieuws en informatie vormen (Mediahuis, 2024), kunnen deze platformen een bepalende rol spelen in het vormgeven van opvattingen over maatschappelijke thema's, waaronder lhbtq+-personen.

Sociale media kunnen een belangrijke rol spelen in het vergroten van de zichtbaarheid en het normaliseren van lhbtq+-personen, en daarmee bijdragen aan de ontwikkeling van inclusieve en positieve opvattingen onder jongeren. Tegelijkertijd brengen deze platforms ook risico's met zich mee: schadelijke stereotypen kunnen worden herhaald of versterkt, wat juist bijdraagt aan het in stand houden van vooroordelen en negatieve attitudes. Een voorbeeld hiervan is de eerder besproken manosphere, waarin vaak expliciet anti-lhbtq+-sentimenten circuleren (Botto & Gottzén, 2024). De invloed van sociale media op opvattingen ten aanzien van lhbtq+-personen blijkt dan ook sterk afhankelijk van de aard, diversiteit en kwaliteit van de representaties die jongeren via deze kanalen tegenkomen. Het is daarbij van belang te benadrukken dat er vooralsnog geen studies zijn die specifiek de invloed van de manosphere op de opvattingen van jongeren hebben onderzocht.

Om inclusieve houdingen onder jongeren te stimuleren, kunnen interventies die aansluiten bij hun mediagebruik en hun gevoeligheid voor sociale normen een belangrijke rol spelen. Een eerste belangrijk aanknopingspunt is de **diverse representatie in de media**: realistische en genuanceerde mediabeelden dragen bij aan positievere attitudes ten aanzien van lhbtq+-personen (Bond, 2021). Zulke representaties moeten niet alleen zichtbaar zijn, maar ook geloofwaardig, vrij van stereotypering en niet gereduceerd tot tokenisme. Twee aanvullende aanknopingspunten, die deels overlappen met andere actoren, zijn het **bevorderen van kritisch mediabewustzijn** en **peer-led online communicatie**. Aandacht voor het kritisch analyseren van mediaboodschappen – bijvoorbeeld in het onderwijs – stelt jongeren in staat om representaties van gender en seksualiteit te herkennen en te bevragen (Kellner & Share, 2007). Ook inclusieve boodschappen via sociale media

verspreid door leeftijdsgenoten of influencers kunnen effectief zijn. Jongeren zijn immers gevoelig voor sociale normen, en zien influencers vaak als geloofwaardige opinieleiders (Freberg et al., 2011).

5.3 Leeftijdsgenoten

Jongeren zijn sterk beïnvloedbaar door hun leeftijdsgenoten, vooral tijdens de adolescentie, wanneer de behoefte aan sociale aansluiting en erkenning bijzonder groot is (Crone & Fuligni, 2020; Dijkstra, 2008). Deze sociale gevoeligheid maakt jongeren niet alleen vatbaar voor groepsdruk, maar biedt ook kansen om positieve sociale normen te versterken wanneer deze worden uitgedragen door leeftijdsgenoten. Peer-initiatieven – zoals projecten, campagnes of activiteiten die (mede) worden vormgegeven of geleid door jongeren – spelen in op deze gevoeligheid en vormen een strategie om inclusieve houdingen ten aanzien van lhbtq+-personen te bevorderen.

Een van de belangrijkste krachten van *peer*-initiatieven is dat ze jongeren in staat stellen zich op een gelijkwaardige, herkenbare en authentieke manier tot elkaar te verhouden (Dodd et al., 2022). Boodschappen over inclusie worden, wanneer ze afkomstig zijn van leeftijdsgenoten in plaats van volwassenen of instituties, vaak als geloofwaardiger en relevanter ervaren. Voorbeelden zijn leerling-ambassadeurs binnen scholen, *peer-educators* in voorlichtingsprogramma's of jongeren die via sociale media inclusieve boodschappen verspreiden. Zulke initiatieven kunnen bijdragen aan het bespreekbaar maken van diversiteit, het doorbreken van stiltes, en het creëren van een omgeving waarin openheid en acceptatie actief worden gestimuleerd. Eerder onderzoek wijst uit dat peer-educators effectief kunnen zijn in het beïnvloeden van opvattingen (Kim & Free, 2008), ook onder Nederlandse jongeren en in relatie tot lhbtq+-thema's (Kroneman et al., 2023).

Vanuit sociaalpsychologisch perspectief is het cruciaal dat jongeren die als peer-educator optreden voldoende ondersteuning en training ontvangen (Turner & Shepherd, 1999). Dit vergroot niet alleen hun gevoel van competentie, maar versterkt ook hun geloof in het nut en de effectiviteit van het initiatief. Begeleiding en structurele inbedding zijn dan ook belangrijke voorwaarden voor succesvolle implementatie. Daarnaast is het van belang dat peer-initiatieven aansluiten bij de leefwereld van

jongeren en ruimte bieden voor wederzijdse dialoog, in plaats van eenzijdige, moraliserende boodschappen (Turner & Shepherd, 1999).

Samenvattend bieden peer-initiatieven een krachtig instrument om positieve houdingen ten opzichte van lhbtq+-personen te bevorderen binnen de sociale netwerken van jongeren. Door jongeren een actieve rol te geven in het agenderen van inclusie, dragen zij bij aan een sociaal klimaat waarin acceptatie niet alleen wordt aangeleerd, maar ook daadwerkelijk wordt ervaren en versterkt.

5.4 Opvoeders

Een laatste belangrijke actor zijn *opvoeders*. Tot en met de vroege adolescentie zijn opvoeders doorgaans de primaire socialisatiebron en fungeren zij als belangrijk referentiekader waarbinnen jongeren maatschappelijke normen en waarden leren begrijpen en interpreteren (Braams & Crone, 2016; Crone & Fuligni, 2020). Vanuit de sociale leertheorie (Bandura, 1971) en de genderschema theorie (Bem, 1981) blijkt dat de mate waarin ouders openlijk spreken over gender- en seksuele diversiteit, inclusieve attitudes voorleven en dergelijke waarden actief stimuleren, kan bijdragen aan een grotere acceptatie onder jongeren. Omgekeerd kunnen afwijzende of vijandige houdingen van ouders een belemmering vormen voor de ontwikkeling van tolerantie, en zelfs bijdragen aan de internalisering van vooroordelen.

Voorbeelden zijn interventies die ouders ondersteunen bij het aangaan van gesprekken over diversiteit, of die praktische handvatten bieden om inclusieve waarden op een betekenisvolle manier over te dragen, vormen dan ook een waardevol aanknopingspunt voor het bevorderen van positieve houdingen (Schouten & Kluit, 2017). In het bijzonder is het voorbeeldgedrag van ouders van groot belang: hoe zij spreken over ‘de ander’, omgaan met verschillen en reageren op diversiteit in hun omgeving, vormt een krachtig leerproces voor opgroeiende jongeren.

Dergelijke interventies kunnen zich bijvoorbeeld richten op bijeenkomsten speciaal voor opvoeders, waarin ruimte is voor dialoog over diversiteit en inclusieve opvoeding. Ook publiekscampagnes of voorlichtingsmateriaal die opvoeders ondersteunen bij het beantwoorden van vragen van hun kinderen, of bij het bespreekbaar maken van

verschillende vormen van diversiteit, kunnen bijdragen aan meer inclusie. Op deze manier kunnen opvoeders een stabiele en ondersteunende basis blijven vormen, ook in de latere adolescentiefase waarin jongeren zich sterker op leeftijdsgenoten richten. Opvoeders blijven immers ook tijdens de adolescentie belangrijke bronnen van emotionele steun en morele oriëntatie, zelfs wanneer de invloed van vrienden en romantische partners toeneemt (Smetana, 2011).

6. Reflectie en conclusie

Dit onderzoek naar de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen is uitgevoerd door de Universiteit van Amsterdam, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Het rapport bestaat uit twee delen: een literatuurstudie en een empirisch onderzoek. In dit eerste deelrapport staat de wetenschappelijke literatuurstudie centraal. Hierin brengen we de huidige kennis over de opvattingen van Nederlandse jongeren ten aanzien van lhbtq+-personen in kaart. Het tweede deelrapport, met de resultaten van het empirisch onderzoek, verschijnt na de zomer van 2025.

De centrale onderzoeksvraag in deze literatuurstudie luidt: **Hoe kunnen de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen, en eventuele veranderingen daarin, worden verklaard?**

Om deze hoofdvraag te beantwoorden, hebben we in de verschillende hoofdstukken afzonderlijke deelvragen behandeld. In het navolgende overzicht vatten we de belangrijkste bevindingen per deelvraag samen, gevolgd door een reflectie op deze inzichten.

6.1 Opvattingen over lhbtq+-personen

Deelvraag: *Wat zijn de opvattingen van Nederlandse jongeren over lhbtq+-personen?*

In hoofdstuk 2 brachten we de opvattingen van Nederlandse jongeren over lhbtq+-personen in kaart op basis van een uitgebreide analyse van literatuur gepubliceerd in de afgelopen vijftien jaar. Ook gaven we een overzicht van demografische kenmerken en sociale factoren die samenhangen met deze opvattingen.

Uit de literatuur blijkt dat jongeren over het algemeen positieve opvattingen hebben over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Het is daarbij belangrijk te benadrukken dat dit steeds betrekking heeft op een *gemiddeld* positieve houding, of op een meerderheid van jongeren die een (gemiddeld) positieve houding rapporteert. Dit

betekent niet dat negatieve opvattingen afwezig zijn: er is een substantiële groep jongeren die negatieve houdingen ten opzichte van homoseksualiteit laat zien.

Met betrekking tot bi+-, transgender-, intersekse- en non-binaire personen biedt de geïncludeerde literatuur slechts beperkt tot geen inzicht. Op basis van één studie lijken de opvattingen over bi+ personen overwegend positief. Voor transgender- en non-binaire personen wordt eveneens, op basis van één studie, een overwegend positieve houding gerapporteerd. Over interseksepersonen zijn in de huidige literatuur geen gegevens beschikbaar over de opvattingen van Nederlandse jongeren.

Deze bevindingen onderstrepen het belang van empirisch vervolgonderzoek dat specifiek ook de houdingen ten aanzien van bi+-, transgender-, intersekse- en non-binaire personen in kaart brengt. In het empirische onderzoeksrapport, dat na de zomer van 2025 verschijnt, zullen wij daarom expliciet aandacht besteden aan de opvattingen over deze personen binnen de lhbtq+-gemeenschap.

Een belangrijk reflectiepunt is de methodologische kwaliteit van de bestudeerde literatuur. Slechts zeven van de negentien studies maakten gebruik van een representatieve steekproef voor de beoogde doelpopulatie. De overige studies geven mogelijk een vertekend beeld, waardoor de resultaten niet zonder meer gegeneraliseerd kunnen worden naar de gehele populatie van Nederlandse jongeren. Dit beperkt de externe validiteit van de conclusies.

Ook wanneer we alleen de studies analyseren die gebruikmaakten van representatieve steekproeven, rapporteren jongeren doorgaans positieve opvattingen over homoseksualiteit. Een opvallende uitzondering vormen enkele regionale rapporten van de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd. In drie van de zeven regio's die vragen stelden over homoseksualiteit (Amsterdam, Gooi en Vechtstreek, en Zaanstreek-Waterland) gaf minder dan de helft van de jongeren aan homoseksualiteit 'normaal' te vinden. Deze uitkomsten wijken af van het overwegend positieve beeld dat uit andere representatieve studies naar voren komt en vragen om nadere duiding.

Een belangrijke beperking is dat de regionale GGD-rapporten uitsluitend betrekking hebben op jongeren binnen de betreffende regio en methodologisch beperkt inzicht bieden. Hierdoor is het niet mogelijk de resultaten op een betrouwbare manier te vergelijken met elkaar of met landelijke monitors. Van de zeven regio's laten er drie een overwegend negatieve houding zien, twee een gemengde verdeling (Noord-Holland Noord en Utrecht), en twee een overwegend positieve houding (Noord- en Oost-Gelderland en Gelderland-Zuid). Aangezien Nederland in totaal 25 GGD-regio's telt en voor het merendeel geen data beschikbaar is, kunnen deze resultaten niet worden gegeneraliseerd naar de volledige Nederlandse jongerenpopulatie.

Daarnaast is onduidelijk waarom juist deze zeven regio's ervoor kozen om vragen over homoseksualiteit op te nemen. Het ontbreken van informatie over steekproefsamenstelling en meetinstructies beperkt bovendien de mogelijkheid om verschillen in uitkomsten te herleiden tot bijvoorbeeld regionale of demografische kenmerken. Daarmee blijft onduidelijk in hoeverre de gevonden variatie samenhangt met daadwerkelijke houdingsverschillen onder jongeren, of met verschillen in onderzoeksopzet en dataverzameling.

6.2 Demografische kenmerken en sociale factoren

Deelvraag: *Wat is de samenhang tussen de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen en diverse demografische en sociale factoren?*

Naast de opvattingen zelf, zijn in hoofdstuk 2 ook de demografische kenmerken en sociale factoren in kaart gebracht die mogelijk samenhangen met de opvattingen van jongeren ten aanzien van lhbtq+-personen.

6.2.1 Demografische kenmerken

De meest onderzochte demografische factor is *geslacht*: onderzoek toont een consistent patroon, waarbij meisjes structureel positiever oordelen over lhbtq+-personen dan jongens. Ook *leeftijd*, *leerweg* en *religie* zijn in meerdere studies onderzocht in relatie tot opvattingen over lhbtq+-personen. Voor *leeftijd* is het beeld niet eenduidig: de beschikbare studies laten tegenstrijdige patronen zien. Wat betreft de *leerweg* wijzen de

meeste onderzoeken erop dat jongeren op het vmbo gemiddeld minder positieve opvattingen hebben dan jongeren op de havo en het vwo. De bevindingen over *religie* lopen uiteen. In het algemeen hangt religieuze identificatie samen met negatievere opvattingen over lhbtq+-personen, terwijl het belang dat jongeren persoonlijk aan religie hechten geen duidelijke rol lijkt te spelen. Door het ontbreken van vergelijkend onderzoek is het nog niet mogelijk uitspraken te doen over verschillen tussen religieuze stromingen.

Ten aanzien van *etniciteit*, *migratieachtergrond* en *seksuele oriëntatie* is terughoudendheid geboden: elk van deze kenmerken is tot nu toe slechts in één studie onderzocht. De beschikbare studies geven wel een indicatie: jongeren met een migratieachtergrond of een etnische minderheidsstatus rapporteren gemiddeld minder positieve opvattingen over homoseksuele personen dan jongeren zonder deze kenmerken. Daarentegen laten jongeren met een seksuele minderheidsstatus gemiddeld positievere opvattingen zien ten aanzien van homoseksuele personen dan jongeren die zichzelf niet als seksuele minderheid beschouwen. Deze bevindingen zijn indicatief en dienen met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd, gezien het beperkte aantal studies en het ontbreken van bredere empirische onderbouwing.

6.2.2 Sociale factoren

Naast demografische kenmerken hebben enkele studies ook sociale factoren onderzocht die samenhangen met de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen. Daarbij komt vooral de rol van *ouders* en *vrienden* duidelijk naar voren. Over het algemeen laten deze studies zien dat de opvattingen van jongeren samenhangen met die van hun ouders en vrienden: jongeren met een positief gestemd netwerk zijn zelf doorgaans ook positiever, terwijl jongeren met negatief gestemde ouders of vrienden vaker zelf ook negatieve opvattingen rapporteren. Tegelijkertijd is onduidelijk in hoeverre jongeren worden beïnvloed door hun sociale omgeving, of juist geneigd zijn om vriendschappen aan te gaan met leeftijdsgenoten die vergelijkbare opvattingen delen.

Daarnaast lijken ook *etnische klassamenstelling*, *opvattingen van klasgenoten* en *intergroepscontact* (contact met lhbtq+-personen) samen te hangen met de opvattingen van jongeren. Elk van deze factoren is echter in slechts één van de geïncludeerde studies

onderzocht, waardoor de empirische basis beperkt blijft. De beschikbare studies bieden wel enkele aanwijzingen. Zo rapporteren jongeren in klassen met een hoger aandeel homonegatieve klasgenoten zelf ook gemiddeld negatievere opvattingen over homoseksualiteit. Daarnaast is er indicatie dat jongeren in klassen met een groter aandeel klasgenoten van niet-Nederlandse etniciteit minder positieve houdingen ontwikkelen ten aanzien van homoseksualiteit. Daarentegen hangt intergroepscontact met lhbtq+-personen juist samen met positievere opvattingen over gelijkslachtige liefde en gender non-conformiteit. Ook voor deze bevindingen geldt dat ze indicatief zijn en met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden.

6.3 Ontwikkelingen over tijd

Deelvraag: *Zijn de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen in recente jaren veranderd (negatiever of positiever geworden)? Indien ja, kunnen deze veranderingen worden verklaard door de factoren zoals benoemd in de eerste vraag?*

In hoofdstuk 3 gaven we een overzicht van de trends en ontwikkelingen in de opvattingen over lhbtq+-personen onder Nederlandse jongeren. Om deze vraag te beantwoorden, analyseerden we trenddata van drie nationale monitoren en één type regionale rapporten: *Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC)*, *Seks onder je 25e*, *Sociale Veiligheid in en rond Scholen*, en de regionale rapporten van de *GGD Gezondheidsmonitor Jeugd*.

Op basis van de drie landelijke monitoren kan worden geconcludeerd dat er sinds 2009 een duidelijke toename is in de acceptatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen onder Nederlandse jongeren. Deze positieve trend is vooral zichtbaar onder meisjes. De beschikbare trenddata richten zich uitsluitend op homoseksualiteit; gegevens over de ontwikkeling van opvattingen ten aanzien van bi+, transgender-, intersekse- en non-binaire personen ontbreken. Bovendien bieden de monitorstudies beperkt inzicht in de verklarende factoren achter de veranderingen in acceptatie, waardoor het onduidelijk blijft welke elementen bijdragen aan de geobserveerde ontwikkelingen.

De aanleiding voor het huidige rapport was de alarmerende trenddata uit de GGD Gezondheidsmonitor Jeugd, die wijzen op een afname in de acceptatie van homoseksuele personen. Het is echter cruciaal deze bevindingen in perspectief te plaatsen. Van de zeven geraadpleegde regionale rapporten boden slechts drie – Gelderland-Zuid, Gooi en Vechtstreek, en Noord-Holland Noord – voldoende data over minstens drie meetmomenten om van een trend te kunnen spreken.

De overige vier regio's rapporteerden weliswaar over opvattingen van jongeren ten aanzien van homoseksuele personen, maar beschikten over minder dan drie meetmomenten. Uit de drie regio's met voldoende trenddata blijkt een lichte stijging in de acceptatie van homoseksualiteit tussen 2015 en 2019, gevolgd door een duidelijke daling tussen 2019 en 2023. Belangrijk is dat de afname in acceptatie tot nu toe slechts bij één meetmoment is vastgesteld. Dit maakt het onzeker of er daadwerkelijk sprake is van een structurele daling. De afname kan tijdelijk, toevallig of contextgebonden zijn. Om met zekerheid van een dalende trend te spreken, zijn aanvullende meetmomenten noodzakelijk.

Samengenomen lijkt er op dit moment **geen** sprake te zijn van een daling in de acceptatie van lhbtq+-personen onder Nederlandse jongeren. De drie landelijke monitoren tonen een stijging in de acceptatie van homoseksualiteit. In drie van de zeven regionale GGD-rapporten – binnen het totaal van 25 GGD-regio's – wordt op het laatste meetmoment wel een daling in acceptatie van homoseksualiteit geconstateerd, maar dit biedt nog onvoldoende basis om van een structurele neerwaartse trend te spreken. Om uit te sluiten dat deze recente daling een blijvende ontwikkeling markeert, is vervolgonderzoek noodzakelijk. Daarnaast is vervolgonderzoek gewenst om eventuele ontwikkelingen in de opvattingen over bi+-, transgender-, intersekse- en non-binaire personen in kaart te brengen.

6.4 Theoretische perspectieven

Deelvraag: *Hoe kunnen veranderingen in opvattingen worden geduid aan de hand van bestaande wetenschappelijke literatuur?*

n hoofdstuk 4 hebben we een overzicht gegeven van de belangrijkste wetenschappelijke theorieën die helpen bij het duiden van de bevindingen over de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen. De zes theoretische perspectieven vormen tevens een fundament voor aanknopingspunten voor de bevordering van acceptatie.

De bevindingen kunnen geplaatst worden binnen verschillende theoretische kaders die verklaren hoe opvattingen over lhbtq+-personen zich vormen en ontwikkelen tijdens de adolescentie. *Sociale leertheorie* en *subjectieve groepsdynamiektheorie* benadrukken het belang van sociale contexten, waarin jongeren houdingen overnemen van leeftijdsgenoten en rolmodellen, en waarin afwijking van groepsnormen kan leiden tot sociale uitsluiting. *Sociale identiteitstheorie* en *intergroepsbedreigingstheorie* bieden een verklaring voor waarom sommige jongeren negatieve opvattingen ontwikkelen over groepen die als ‘anders’ worden gezien (zoals de lhbtq+-gemeenschap), zeker wanneer die groepen als bedreigend worden ervaren voor de eigen normen of positie.

Tegelijkertijd laten de *intergroepscontacttheorie* en *genderschema theorie* zien dat ervaringen met diversiteit – zoals positief contact met lhbtq+-personen of het opgroeien met inclusieve genderboodschappen – juist kunnen bijdragen aan positievere houdingen.

Gezamenlijk onderstrepen deze theorieën dat **sociale omgeving, groepsprocessen** en **vroege leerervaringen** een centrale rol spelen in de ontwikkeling van houdingen ten aanzien van seksuele en genderdiversiteit. De beschreven theoretische inzichten worden ondersteund door empirisch onderzoek.

6.5 Mogelijkheden voor bevordering

Deelvraag: *Waar liggen mogelijke kansen om de acceptatie van lhbtq+-personen onder jongeren te bevorderen?*

In hoofdstuk 5 zijn mogelijke aanknopingspunten besproken voor het bevorderen van de acceptatie van lhbtq+-personen onder jongeren. De literatuurstudie laat zien dat jongeren over het algemeen positieve opvattingen hebben, en dat deze de afgelopen jaren veelal zijn verbeterd. Deze vooruitgang is echter ongelijk verdeeld: regionale

verschillen en subgroepen met minder positieve houdingen blijven zichtbaar, en longitudinale data wijzen op mogelijke tijdelijke terugvallen. Dit onderstreept het belang van blijvende aandacht voor acceptatiebevordering, met oog voor verschillen tussen jongeren en hun context. De ontvankelijkheid van jongeren voor attitudeverandering, hun intensieve gebruik van sociale media en de opkomst van online subculturen met anti-lhbtq+-sentimenten maken dit des te urgenter. Op basis van de literatuur zijn vier actoren te onderscheiden die in verschillende contexten kunnen bijdragen aan het stimuleren van inclusieve houdingen.

Een eerste belangrijke actor is het *onderwijs*. Het onderwijs biedt diverse mogelijkheden om aandacht te besteden aan de acceptatie van lhbtq+-personen, bijvoorbeeld via seksuele vorming, burgerschapsonderwijs, Paarse Vrijdag en het opzetten van Gender & Sexuality Alliances (GSA's). Onderzoek laat zien dat interventies het meest effectief zijn wanneer zij educatieve componenten combineren met intergroepscontact, zoals gastlessen van lhbtq+-personen. Een veilig pedagogisch klimaat is daarbij cruciaal: leerlingen moeten zich vrij voelen om vragen te stellen en zich uit te spreken. Docenten vervullen hierin een sleutelrol door ruimte te bieden voor het gesprek, inclusieve normen te bevorderen en ongepaste opmerkingen actief te begrenzen.

Een tweede actor betreft *leeftijdsgenoten*. Peer-initiatieven sluiten aan bij de gevoeligheid van jongeren voor sociale normen, doordat boodschappen door leeftijdsgenoten worden overgebracht. Voorlichtingsprogramma's waarin jongeren elkaar informeren, of jonge influencers die via sociale media inclusieve boodschappen verspreiden, kunnen bijdragen aan de normalisering van seksuele en genderdiversiteit. Dergelijke initiatieven vergroten de geloofwaardigheid van de boodschap en versterken een sociaal klimaat waarin inclusiviteit vanzelfsprekend wordt.

Een derde actor betreft de *media*. Positieve en diverse representaties van seksuele en genderdiversiteit helpen om inclusieve opvattingen onder jongeren te normaliseren, terwijl negatieve of stereotiepe beelden juist kunnen bijdragen aan stigmatisering en uitsluiting. Aangezien jongeren mede via (sociale) media hun beeld van de wereld vormen, is een divers en inclusief medialandschap van wezenlijk belang. Een belangrijk aanvullend aanknopingspunt vormt het bevorderen van kritisch mediabewustzijn:

jongeren leren om seksuele en genderrepresentaties te analyseren, te bevragen en te contextualiseren.

Een vierde actor betreft de *opvoeders*. Positieve opvattingen en voorbeeldgedrag in de thuissituatie kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan bredere acceptatie van seksuele en genderdiversiteit. Interventies die zich richten op opvoeders – bijvoorbeeld via voorlichting of publiekscampagnes die hen informeren over seksuele en genderdiversiteit, en handvatten bieden om inclusieve waarden over te dragen – kunnen bijdragen aan een ondersteunend opvoedklimaat. In het bijzonder is het voorbeeldgedrag van opvoeders van groot belang: hoe zij spreken over ‘de ander’, omgaan met verschillen en reageren op diversiteit in hun directe omgeving, biedt een krachtig leerproces voor opgroeiende jongeren.

6.6 Conclusie

De hoofdvraag die in deze literatuurstudie centraal stond, luidde: **Hoe kunnen de opvattingen van jongeren over lhbtq+-personen, en eventuele veranderingen daarin, verklaard worden?** De opvattingen van Nederlandse jongeren over lhbtq+-personen worden bepaald door een complex samenspel van demografische kenmerken, sociale contexten en culturele factoren. Over het algemeen rapporteren Nederlandse jongeren een gemiddeld positieve houding, maar er blijft een substantieel deel dat negatieve opvattingen aanhangt. Bestaand onderzoek richt zich vooral op homoseksuele mannen en lesbische vrouwen, terwijl andere subgroepen binnen de lhbtq+-gemeenschap nauwelijks onderzocht zijn. Wat betreft verschillen in opvattingen laat onderzoek verschillen zien op basis van geslacht, leerweg en religieuze achtergrond, maar er is tot op heden weinig inzicht in verschillen naar leeftijd, etniciteit en migratieachtergrond. Onderzoek naar de rol van de sociale omgeving wijst uit dat ouders, vrienden en klasgenoten een belangrijke rol spelen bij de ontwikkeling van opvattingen van jongeren. Sinds 2009 is de acceptatie van lhbtq+-personen gemiddeld toegenomen, maar regionale data laten wisselende patronen zien. Recente signalen wijzen op mogelijke terugval, wat vraagt om verdere monitoring. Theoretische inzichten benadrukken dat de sociale omgeving, groepsprocessen en vroege leerervaringen cruciaal zijn voor de ontwikkeling van houdingen. Wanneer er ingezet wordt op de

bevordering van acceptatie van lhbtq+-personen zijn aandacht voor de rol van onderwijs, media, leeftijdsgenoten en opvoeders van belang.

Referenties

- Aberson, C. L., Jett-Dias, L., & Clifton, J. (2022). Contact, threat, and attitudes toward same-sex marriage and its beneficiaries. *LGBTQ+ Family: An Interdisciplinary Journal*, 18(1), 38-51. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2021.2008284>
- Abrams, D., Rutland, A., Cameron, L., & Marques, J. (2003). The development of subjective group dynamics: When in-group bias gets specific. *British Journal of Developmental Psychology*, 21(2), 155-176. <https://doi.org/10.1348/026151003765264020>
- Albarracin, D., & Shavitt, S. (2018). Attitudes and attitude change. *Annual review of psychology*, 69(1), 299-327. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011911>
- Allport, G. W. (1954). The nature of prejudice. *Reading/Addison-Wesley*.
- Bandura, A. (1971). *Social learning theory* (Vol. 1, pp. 141-154). Englewood Cliffs, NJ: Prentice hall.
- Bartoş, S. E., Berger, I., & Hegarty, P. (2014). Interventions to reduce sexual prejudice: A study-space analysis and meta-analytic review. *The Journal of Sex Research*, 51(4), 363-382. <https://doi.org/10.1080/00224499.2013.871625>
- Baunach, D. M., Burgess, E. O., & Muse, C. S. (2009). Southern (dis) comfort: Sexual prejudice and contact with gay men and lesbians in the south. *Sociological Spectrum*, 30(1), 30-64. <https://doi.org/10.1080/02732170903340893>
- Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological review*, 88(4), 354-364. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.88.4.354>
- Blaauw, J., & Ultee, W. (2016). De invloed van kleine contexten op homonegatieve houdingen onder Nederlandse middelbare scholieren. *Mens & maatschappij*, 91(3), 271-295. <https://doi.org/10.5117/MEM2016.3.BLAA>
- Boer, M., van Dorselaer, S., de Looze, M., de Roos, S., Brons, H., van den Eijnden, R., Monshouwer, K., Huijnk, W., ter Bogt, T., Vollebergh, W., Stevens, G. (2022). *Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. HBSC 2021.
- Boersma, H., Bucx, F., & Keuzenkamp, S. (2019). Ontmoet een homo in de klas. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 28(6). <https://doi.org/10.18352/jsi.592>
- Bond, B. J. (2021). The development and influence of parasocial relationships with television characters: A longitudinal experimental test of prejudice reduction

- through parasocial contact. *Communication Research*, 48(4), 573-593.
<https://doi.org/10.1177/0093650219900632>
- Botto, M., & Gottzén, L. (2024). Swallowing and spitting out the red pill: Young men, vulnerability, and radicalization pathways in the manosphere. *Journal of Gender Studies*, 33(5), 596-608. <https://doi.org/10.1080/09589236.2023.2260318>
- Braams, B. R., & Crone, E. A. (2017). Peers and parents: a comparison between neural activation when winning for friends and mothers in adolescence. *Social cognitive and affective neuroscience*, 12(3), 417-426.
<https://doi.org/10.1093/scan/nsw136>
- Broockman, D., & Kalla, J. (2016). Durably reducing transphobia: A field experiment on door-to-door canvassing. *Science*, 352(6282), 220-224.
<https://doi.org/10.1126/science.aad9713>
- Bucx, F., Jalvingh, C., & Van der Sman-de Beer, F. (2015). Evaluatie van de pilot Sociale veiligheid LHBT-jongeren op school. *Pedagogiek*, 35(2), 182-192.
<https://doi.org/10.5117/PED2015.2.BUCX>
- Chia, K. C., Hsu, C. C., Lin, L. T., & Tseng, H. H. (2021). The identification of ideal social media influencers: Integrating the social capital, social exchange, and social learning theories. *Journal of Electronic commerce research*, 22(1), 4-21.
- Chwialkowska, A. (2019). How sustainability influencers drive green lifestyle adoption on social media: The process of green lifestyle adoption explained through the lenses of the minority influence model and social learning theory. *Management of Sustainable Development*, 11(1), 33-42. <https://doi.org/10.2478/msd-2019-0019>
- COC (2024, 12 december). Duizenden scholen doen mee aan vijftiende editie van Paarse Vrijdag. <https://coc.nl/blog/2024/12/12/duizenden-scholen-doen-mee-aan-vijftiende-editie-paarse-vrijdag/>
- Collier, K. L., Bos, H. M., Merry, M. S., & Sandfort, T. G. (2013). Gender, ethnicity, religiosity, and same-sex sexual attraction and the acceptance of same-sex sexuality and gender non-conformity. *Sex roles*, 68, 724-737. <https://doi.org/10.1007/s11199-012-0135-5>
- Collier, K. L., Bos, H. M., & Sandfort, T. G. (2012). Intergroup contact, attitudes toward homosexuality, and the role of acceptance of gender non-conformity in young adolescents. *Journal of adolescence*, 35(4), 899-907.
<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.12.010>

- Collier, K. L., Horn, S. S., Bos, H. M., & Sandfort, T. G. (2015). Attitudes toward lesbians and gays among American and Dutch adolescents. *The Journal of Sex Research*, 52(2), 140-150. <https://doi.org/10.1080/00224499.2013.858306>
- Crone, E. A. (2016). *The adolescent brain: Changes in learning, decision-making and social relations*. Routledge.
- Crone, E. A., & Dahl, R. E. (2012). Understanding adolescence as a period of social-affective engagement and goal flexibility. *Nature reviews neuroscience*, 13(9), 636-650. <https://doi.org/10.1038/nrn3313>
- Crone, E. A., & Fuligni, A. J. (2020). Self and others in adolescence. *Annual review of psychology*, 71(1), 447-469. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010419-050937>
- Crone, E. A., & Konijn, E. A. (2018). Media use and brain development during adolescence. *Nature communications*, 9(1), 588. <https://doi.org/10.1038/s41467-018-03126-x>
- Dijkstra, J. K., Lindenberg, S., & Veenstra, R. (2008). Beyond the class norm: Bullying behavior of popular adolescents and its relation to peer acceptance and rejection. *Journal of abnormal child psychology*, 36, 1289-1299. <https://doi.org/10.1007/s10802-008-9251-7>
- Dodd, S., Widnall, E., Russell, A. E., Curtin, E. L., Simmonds, R., Limmer, M., & Kidger, J. (2022). School-based peer education interventions to improve health: a global systematic review of effectiveness. *BMC public health*, 22(1), 2247. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14688-3>
- Freberg, K., Graham, K., McGaughey, K., & Freberg, L. A. (2011). Who are the social media influencers? A study of public perceptions of personality. *Public relations review*, 37(1), 90-92. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2010.11.001>
- GGD Amsterdam (2024). *Gezondheidsmonitor Jeugd 2023*. <https://www.ggd.amsterdam.nl/onderzoek/gezondheidsmonitors/jeugd/>
- GGD Gelderland-Zuid (2024). *Gezondheidsmonitor Jeugd 2023*. <https://gezondheidincijfers.ggd gelderland zuid.nl/mosaic/dashboard/gezondheidsmonitor-jeugd>
- GGD Gooi en Vechtstreek (2024). *Gezondheidsmonitor Jeugd 2023*. <https://www.ggdgv.nl/voor-professionals/gezondheidsmonitor/gezondheidsmonitor-jeugd-2023/>

- GGD Hollands Noorden (2024). *Gezondheidsmonitor Jeugd 2023*.
<https://www.ggdhollandsnoorden.nl/thema/gezondheid/gezondheidsonderzoek/gezondheidsmonitor-jeugd/>
- GGD Noord- en Oost-Gelderland (2024). *Gezondheidsmonitor Jeugd 2023*.
<https://kompas.ggdnog.nl/news/Resultaten-Gezondheidsmonitor-Jeugd-2023-gepubliceerd/9>
- GGD Utrecht (2024). *Gezondheidsmonitor Jeugd 2023*. <https://utrecht-monitor.nl/sociale-omgeving/gezondheid/gezondheid-jeugd>
- GGD Zaanstreek-Waterland (2024). *Gezondheidsmonitor Jeugd 2023*.
<https://www.ggdzw.nl/gezondheidsmonitor-jeugd-2023/>
- Górska, P., van Zomeren, M., & Bilewicz, M. (2017). Intergroup contact as the missing link between LGB rights and sexual prejudice. *Social Psychology*.
<https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000313>
- de Graaf, H., Oldenhof, A., Kraan, Y., Beek, T., Kuipers., L., & Vermey, K. (2024). *Seks onder je 25^e*. Rutgers/Soa Aids Nederland.
- Haslop, C., Ringrose, J., Cambazoglu, I., & Milne, B. (2024). Mainstreaming the manosphere's misogyny through affective homosocial currencies: Exploring how teen boys navigate the Andrew Tate effect. *Social Media+ Society*, 10(1), 20563051241228811. <https://doi.org/10.1177/20563051241228811>
- Henrich, J., Heine, S. J., & Norenzayan, A. (2010). The weirdest people in the world?. *Behavioral and brain sciences*, 33(2-3), 61-83.
<https://doi.org/10.1017/S0140525X0999152X>
- Huijnk, W. (2022). Opmattingen over seksuele en genderdiversiteit in Nederland en Europa 2022. *Sociaal en Cultureel Planbureau*.
- Kellner, D., & Share, J. (2007). Critical media literacy: Crucial policy choices for a twenty-first-century democracy. *Policy Futures in Education*, 5(1), 59-69.
<https://doi.org/10.2304/pfie.2007.5.1.59>
- CBS (2024). *Nederland telt 2,7 miljoen LHBTIQA personen*. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Kim, C. R., & Free, C. (2008). Recent evaluations of the peer-led approach in adolescent sexual health education: A systematic review. *Perspectives on sexual and reproductive health*, 40(3), 144-151. <https://doi.org/10.1363/4014408>

- Kroneman, M., Admiraal, W., & Ketelaars, M. (2019). A peer-educator intervention: Attitudes towards LGB in prevocational secondary education in the Netherlands. *Journal of LGBT youth*, 16(1), 62-82.
<https://doi.org/10.1080/19361653.2018.1531101>
- Kroneman, M., Admiraal, W., & Kleistra, Y. (2022). Peer education on sexual diversity in Dutch secondary education: Peer educators' perceptions of activities and perceived outcomes. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 34(4), 466-488.
<https://doi.org/10.1080/10538720.2021.2008573>
- Krosnick, J. A., & Alwin, D. F. (1989). Aging and susceptibility to attitude change. *Journal of personality and social psychology*, 57(3), 416. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.57.3.416>
- Lance, C. E., & Vandenberg, R. J. (Eds.). (2014). *More statistical and methodological myths and urban legends: Doctrine, verity and fable in organizational and social sciences*. Routledge.
- Marx, R. A., & Kettrey, H. H. (2016). Gay-straight alliances are associated with lower levels of school-based victimization of LGBTQ+ youth: A systematic review and meta-analysis. *Journal of youth and adolescence*, 45, 1269-1282.
<https://doi.org/10.1007/s10964-016-0501-7>
- McMillan, C., Craig, B., la Roi, C., & Veenstra, R. (2023). Adolescent friendship, cross-sexuality ties, and attitudes toward sexual minorities: A social network approach to intergroup contact. *Social Science Research*, 114.
<https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2023.102916>
- Mediahuis (2024). *Het Grote Jongerenonderzoek 2024. Het gedrag van jongeren onder de loep*. Wayne Parker Kent.
- Molina, L. E., & Wittig, M. A. (2006). Relative importance of contact conditions in explaining prejudice reduction in a classroom context: Separate and equal?. *Journal of Social Issues*, 62(3), 489-509. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2006.00470.x>
- Nederlands Jeugdinstituut (z.d.). *Wat betekent lhbtqi+?*
<https://www.nji.nl/seksualiteit-en-gender/wat-betekent-lhbtqi>
- Nelen, W., de Wit, W., Golbach, M., van Druten, L., Deen, C., & Scholte, R. (2018). *Sociale Veiligheid in en rond scholen*. Praktikon.

- Off, G., Charron, N., & Alexander, A. (2022). Who perceives women's rights as threatening to men and boys? Explaining modern sexism among young men in Europe. *Frontiers in Political Science*, 4.
<https://doi.org/10.3389/fpos.2022.909811>
- Over, H., Bunce, C., Konu, D., & Zendle, D. (2025). Editorial Perspective: What do we need to know about the manosphere and young people's mental health?. *Child and Adolescent Mental Health*. <https://doi.org/10.1111/camh.12747>
- Panteia, Movisie & Ipsos I&O. (2024). Lhbtqa+-monitor 2024. Zoetermeer: Panteia.
- Passani, A., & Debicki, M. (2016). Students opinions and attitudes toward LGBT persons and rights: Results of a transnational European project. *Journal of LGBT Youth*, 13(1-2), 67-88. <https://doi.org/10.1080/19361653.2015.1087927>
- Peeters, L., Fettelaar, D., & Verbakel, C. M. C. (2016). Gay and Straight Allianties op scholen: meer homotolerantie en een veiliger klimaat voor LHB-leerlingen?. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 40(2), 89-95.
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of personality and social psychology*, 90(5), 751.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European journal of social psychology*, 38(6), 922-934. <https://doi.org/10.1002/ejsp.504>
- Poteat, V. P., & Anderson, C. J. (2012). Developmental changes in sexual prejudice from early to late adolescence: the effects of gender, race, and ideology on different patterns of change. *Developmental psychology*, 48(5), 1403.
<https://doi.org/10.1037/a0026906>
- Raabe, T., & Beelmann, A. (2011). Development of ethnic, racial, and national prejudice in childhood and adolescence: A multinational meta-analysis of age differences. *Child development*, 82(6), 1715-1737.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01668.x>
- la Roi, C., Dijkstra, J. K., Kretschmer, T., Savickaitė, R., & Veenstra, R. (2020). Peers and homophobic attitudes in adolescence: Examining selection and influence processes in friendships and antipathies. *Journal of youth and adolescence*, 49(11), 2229-2245. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01298-8>

- Rosenberg, M. J., Hovland, C. I., McGuire, W. J., Abelson, R. P., & Brehm, J. W. (1960). *Attitude organization and change: An analysis of consistency among attitude components*. (Yales studies in attitude and communication.), Vol. III.
- van de Rozenberg, T. M., Kroes, A. D., van der Pol, L. D., Groeneveld, M. G., & Mesman, J. (2024). Same-sex kissing and having a gay or lesbian child: A bridge too far? Parent-child similarities in homophobic attitudes and observed parental discomfort. *Journal of Homosexuality*, 71(10), 2341-2365.
<https://doi.org/10.1080/00918369.2023.2233658>
- Schouten, M.A., en Kluit, M. (2017). *Niet langer een keuze. Hoe scholen met hun leerlingen succesvol werken aan respect voor seksuele diversiteit vanuit de zorgplicht tot sociale veiligheid*. Utrecht/Amsterdam: Onderwijsalliantie voor Seksuele Diversiteit.
- Schuitema, J., Radstake, H., Van de Pol, J., & Veugelers, W. (2018). Guiding classroom discussions for democratic citizenship education. *Educational Studies*, 44(4), 377-407. <https://doi.org/10.1080/03055698.2017.1373629>
- Smerečnik, C., Schaalma, H., Gerjo, K., Meijer, S., & Poelman, J. (2010). An exploratory study of Muslim adolescents' views on sexuality: Implications for sex education and prevention. *BMC public health*, 10, 1-10. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-10-533>
- Smetana, J. G. (2011). Adolescents' social reasoning and relationships with parents: Conflicts and coordinations within and across domains. *Adolescent vulnerabilities and opportunities: Constructivist and developmental perspectives*, 38, 139-158.
<https://doi.org/10.1017/cbo9781139042819.009>
- Steinberg, L. (2008). A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. *Dev Rev*, 28(1), 78-106. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2007.08.002>
- Stephan, W. G., Ybarra, O., & Rios, K. (2015). Intergroup threat theory. In *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* (pp. 255-278). Psychology Press.
- Stiekema, E., Warrens, M. J., van Bergen, D. D., & Parlevliet, S. (2024). Assessing attitudes toward LGB people in young adolescents. *PloS one*, 19(10).
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0305057>
- Tajfel, H., & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In J. A. Williams & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Wadsworth.

- Turner, G., & Shepherd, J. (1999). A method in search of a theory: peer education and health promotion. *Health education research*, 14(2), 235-247.
<https://doi.org/10.1093/her/14.2.235>
- de Witte, K., Iterbeke, K., & Holz, O. (2019). Teachers' and pupils' perspectives on homosexuality: A comparative analysis across European countries. *International Sociology*, 34(4), 471-519. <https://doi.org/10.1177/0268580919854295>
- Worthen, M. G. (2014). The interactive impacts of high school gay-straight alliances (GSAs) on college student attitudes toward LGBT individuals: An investigation of high school characteristics. *Journal of Homosexuality*, 61(2), 217-250.
<https://doi.org/10.1080/00918369.2013.839906>
- Wuestenenk, N., van Tubergen, F., & Stark, T. H. (2022). Attitudes towards homosexuality among ethnic majority and minority adolescents in Western Europe: The role of ethnic classroom composition. *International Journal of Intercultural Relations*, 88, 133-147. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2022.04.001>